

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

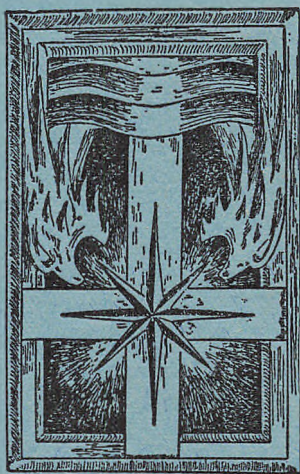
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG
1967

Grundtvigs Højskole . Frederiksborg

Grundtvigs
Højskole
Frederiksborg

Udgivet af Elevforeningen

1967

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

Udgivet af
ELEVFORENINGEN

Trykt i
Frederiksborg Amts Avis bogtrykkeri

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt

INDHOLD

I bakspejlet	7
Lars Englund	14
Gennem de fagre riger	22
Så gik den dag	28
Velfærd – menneskeværd	35
Absurd teater	40
En filosoferende maler	44
Skoleåret 1966–67	52
Septemberkursus	64
Meddelelser	67
En vigtig nyhed	70
3900 kartotekskort (Elevforeningen) ...	72
Paris er vel en messe værd	73
Elevliste	78
Billederne	84

Paul Klee: Sejlskibe i let bevægelse

I bakspejlet

Hvis det skal gøres begribeligt for en udenforstående, hvad en folkehøjskole er, kommer man ikke uden om at se på, hvordan den slags skoler er blevet til og har udviklet sig – hvilken tanke, der engang blev udkastet, og hvad for erfaringer der i årenes løb har udskilt sig og givet skoleformen dens særlige præg.

Højskolen er altså ikke noget, nogen skal opfinde. Det er sket. Ideen er der, og der er traditioner at rådføre sig med, både når der skal leveres en fremstilling for fremmede, og når en skoles virksomhed planlægges for det år, der står for døren.

Men alligevel – når man har hilst på et nyt hold elever og skal i gang, mærker man nu og da, at der er noget væsentligt, som truer med at mislykkes, hvis man bare har nøjedes med tilbageblikket, traditionerne og de gamle timeplaner. Man kommer ikke godt af sted, hvis man kun stirrer i bakspejlet. Der er brug for at se fremad med stor opmærksomhed. Det er fatalt, hvis man ta'r højskoletraditionen som andet end en fri tradition. Den står til disposition med sin rigdom, men er ikke et spor, man uden videre kan vandre videre i. Navnlig kan man ikke holde skole ud fra forudsætninger, som ikke er til mere. Det er på baggrund af de ny elevers forudsætninger – socialt, kulturelt, psykologisk – der skal holdes højskole – nu og til enhver tid.

Måske vil det berolige folk, som føler sig kaldet til at holde på det skæve tårn i Pisa, at allerede Grundtvig formodentlig var klar over dette forhold.

Der var ikke noget overraskende i, at han i sin tid nægtede at betragte mennesker som abekatte, der jo blot skal afrettes til uafledeligt at efterligne sig selv og andre. Som de fleste betydelige skolefolk op gennem historien vidste Grundtvig, at folk ikke er tomme tønder, som skoler og anstalter bare kan fylde på. Børn og unge er ikke kønne dyr, som skal dresseres. Det er opspind, når mennesker i nogle moderne romancer skildres som ansigtsløse og egenskabsløse væsener. Al opdragelse ville være umulig, om det forholdt sig sådan. Men det gør det heller ikke.

Der er i mennesket noget, man tør og må forudsætte. Der findes kvaliteter – måske skjulte; der eksisterer et liv – måske dunkelt og søgende, måske et sovende menneskeligt liv, som det er opgaven at kalde til bevsthed og virksomhed. Hele denne tankegang er i sig selv ikke synderlig opsigtsvækkende. Allerede Sokrates var klar over den sag.

Men det er værd at lægge mærke til hos Grundtvig, at han ikke vil låse noget fast på sin skole. Selvfølgelig husede han forestillinger om fag og kundskaber, undervisningsformer og andre forhold. Men det var typisk, at han altid var parat til at lade nye erfaringer få forret for gamle meninger. Derfor tog han i det brev, han udsendte ved anden indsamlingsrunde til sin egen skole på »Marielyst« direkte afstand fra at lægge en fast plan. Højskolen, skriver han, »må følge en levende fremgangsmåde, der umuligt forud lader sig beskrive. Den må for at blive frugtbar rette sig efter de levende mennesker, som her for livsoplysningens skyld træder i levende vekselvirkning«.

Vi lades altså i stikken. Vi må selv finde ud af, hvilken kørebane vi skal vælge. Trafikken i dag er imidlertid så tæt og hurtigt skiftende på hele uddannelsesfeltet, at vi må kikke i bakspejlet. Ikke for at bakke, men for at nå frem i behold.

Hvad ser vi, når vi orienterer os? Vi får øje på nogle forhold, som det ikke kan være rigtigt at overse, om højskolen skal fortjene sit navn.

Allerførst, at denne skole ikke er et uddannelsessted. Den skal ikke være en præparandskole, men derimod *et mødested* og *grosted* for voksen ungdom. »*En skole for livet*«, men ikke for erhvervslivet, har en præstemand sagt. Vi véd godt, at nogle tager et højskoleophold som et led i deres uddannelse. Det er hverken nyt eller forkert. Flere højskoler havde forhen rene fagtimer for både håndværkere og landmænd. I dag kommer der vordende politibetjente, børnehavelærere og sygeplejersker for deres fremtids skyld. Skønt der ikke er arrangeret undervisning med specielt sigte på den videre uddannelse, mener deres rådgivere, at et højskolekursus kan have betydning. Sådanne forhold er det sig forhåbentlig også. Disse elever m. fl. hører alle til dem, som siden skal kunne omgås mennesker fra vidt forskellige miljøer – børn, patienter, lovovertrædere o. a. Bortset fra hvad de på højskolen kan erhverve sig af fagligt anvendelige kundskaber, er den solide begrundelse for højskoleopholdet, at de får del i den rent menneskelige udvikling, som i almindelighed følger med et samvær med kammerater, der netop kommer fra mange for-

skellige kredse. Desuden, at de gennem skolens undervisning opnår en noget større forståelse af den verden, den tid og det samfund, de tilhører, og som de under deres kommende arbejde får særlig nær føling med.

Men ovenstående er ikke væsensforskelligt fra hvad de fleste unge har brug for i deres modtagelige, første fuldvoksne år – en menneskelig og medmenneskelig dannelse, det, man i gamle dage kaldte livsoplysning. De fleste børn og unge opholder sig nu stadig længere i deres skole- og uddannelsesmiljøer. Derfor truer lukkethed eller snæverhed. Faglig specialisering griber om sig med samme resultat. Således er der, hvadenten man er midt i sin uddannelse eller står foran den eller allerede en tid har været ude i arbejdslivet, virkelig brug for et sted, en skole, hvor man kommer sammen på tværs af alle fag og alle uddannelser til nyt fællesskab og menneskelig udfoldelse.

Men i bakspejlet toner et andet særpræg frem, som jeg tror højskolen må bevare, nemlig at den er *en folkelig skole*. Ordet folkelig i forbindelse med højskolen betyder ikke det samme som i en del andre tilfælde. Når »Lorry« averterer, at underholdningen er festlig, folkelig og fornuftig, betyder det populær. Men at højskolen er folkelig vil sige, at undervisningen ikke bygger på humane ideer i almindelighed, men den hviler på og viser eleverne hen til det folk, de tilhører, og det sprog, som er deres. Hvis dette smager af national svada, er det mig, som bruger forkerte ord. Folkelig oplysning stiler nemlig i al enkelhed mod en rodfæstelse i hverdagen. Det står jo til os, at vi skal leve her og nu. Vi er anbragt i en sammenhæng og er helt afhængig af andre mennesker. Folkelig oplysning vil hjælpe os til rette i vort forhold til de andre og føre os bort fra os selv og vores private psykiske og materielle problemer. Den kalder på selvglemsel og leder os i retning af forbundethed og ansvarlighed i forholdet til vort land og vore landsmænd, og dermed i virkeligheden også til verden omkring os, hvor jo netop folkenes problemer er brændende. Jeg tænker bl. a. på den myndiggørelse, som udviklingslandene har så hårdt brug for. Vægten af deres problemer opklares virkelig ikke for os gennem en eller anden u-landsidealisme. Vi kan kun begribe dem, hvis vi lever med i vort eget folks liv med alle dets vanskeligheder og muligheder.

Så vil jeg håbe, at højskolen vil holde fast ved forbindelsen med historien. »*Den historiske højskole*« har man kaldt vores skoleform for at betone dette særpræg. Men hvorfor? Historien løser jo ingen proble-

mer. Den gentager sig ikke og bliver derfor let museumsagtig. Lad os hellere holde os til det aktuelle, som vi møder i presse, radio, fjernsyn – dagens debat, nutidsorientering, aktuel udenrigspolitik o.s.v. Og det kan være gribende at følge de store begivenheders aktuelle forløb, Israel og araberstaternes mellemværende, krigen i Vietnam. Men alt det er ikke meget værd uden historien. Uden den lader det sig ikke gøre at tænke sandt og eventuelt handle ret i forhold til begivenhederne.

På højskolen har de historiske kundskaber kun interesse, for så vidt som eleverne derigennem oplever deres egen tid som en del af historiens strøm. Forfatteren Jakob Knudsen skrev engang om sin mors historieundervisning: »Min mor fortalte, efter Genesis, om de første begivenheder i menneskeslægtens liv. Min kammerat lagde mærke til – alt som skoledagene gik – at helten døde, og hans søn levede efter ham, og når *han* var blevet én ret kær, så døde han, og hans søn begyndte et nyt liv, som også fordrede tilhørerens interesse o. s. f. – Han kendte ikke dette fra andre fortællinger og spurgte, hvor længe denne historie kunne blive ved. Den ender aldrig, svarede min mor. – Ender den aldrig? – Nej, for den bliver ved endnu. – Min kammerat så sig omkring – måske har det svimlet lidt for ham. – Ja, du er jo også med i den, sagde min mor.« . . . »Det var denne besynderlige fornemmelse af selv at være ude i historiens strøm, så det altsammen angik én selv, som éns ophav og éns fortsættelse . . .« – Moderens jævne ord: »Du er jo også med i den historie« siger noget væsentligt om den måde, højskolen gerne vil fortælle historie på. Eleverne skal lære, at de selv er med i historien, om man tør sige det sådan.

Samtidshistorie kan selvfølgelig ikke undværes. På Frederiksborg har den været drevet siden Holger Begtrup's aktuelle nyhedsoversigter ved middagsbordet. Men en svensk højskolemand har peget på, at vi nu om stunder trues af nutidsblindhed. Og uden en vis fortrolighed med baggrunden for begivenhederne er det i alle tilfælde ugørligt at skelne vigtigt fra mindre vigtigt i floden af aktualiteter.

Det fremhæves af og til som værdifuldt, at mange unge er skeptisk indstillet over for det velfærdssamfund, som omgiver dem. En del forhold i den moderne, materialistiske verden er heller ikke for kønne til at blive mødt med provokatorisk kritik. God er kritikken, når den tvinger den ældre generation til at se, at det ikke nytter at klynge sig til en samfundstilstand, som for længst er gået i opløsning. Men farer er der

Grundtvig på Borchs kollegium 1843

også. Den største er vel, at et antal unge kører fast i nihilisme eller i en øjebliksromantik lige så virkelighedsfjern som de ældres dyrkelse af fortiden. Men under en levende historiefortælling kan det ske, at kritik og provokation drejes i retning af en konstruktiv indstilling til vor egen tids problemer. Sker det, er højskoletiden blevet til *det gode møde mellem generationerne*, som altid har præget skoleformen.

Et par fremmedord er blevet yndede. De er grimme, men bruges ofte, nemlig dialog og kommunikation. De betyder samtale og forbindelse. Ser vi i bakspejlet, opdager vi, at her også er tale om noget typisk for en højskoles dagligliv. Hvis samtale med respekt og retfærdighed over for modparten i nogen grad kan indøves i højskoletiden – både på de store diskussionsaftener og i de små grupper – da opstår der indirekte kontakt mellem de forskellige miljøer, som eleverne tilhører. Uundgåeligt skabes der da forbindelser til gavn for hele samfundslivet og den offentlige debat. Men heller ikke det er nyt. Om en højskolelærers tale

til eleverne sagde Grundtvig, at kun i samme grad talen bliver til en samtale, dels mellem gamle og unge, dels imellem de unge indbyrdes, kun i samme grad lykkes højskolens oplysningsarbejde. Det er rene ord både om generationerne, kommunikationen og dialogen fra folkehøjskolens stifter.

Højskolen er endvidere blevet kaldt »*det levende ords skole*«. Det lyder højtideligt, men angiver en form for undervisning, som ikke bør forsvinde. Højskoleeleverne møder i 1967 mange andre former: panel-diskussioner, høringer, summemøder, ekstemoralspil, elevforedrag, film, båndoptagelser, billedbånd o.s.v. Mange af metoderne er fortrinlige biveje. Men hvorfor skulle man glemme den gamle hovedvej? »Det levende ords skole« vil sige en forkyndende skole. Dog må vi straks tilføje, at på højskolen betyder ordet forkyndelse ikke prædiken eller propaganda, men blot en personlig fremstilling. Den skal ikke binde tilhørerne til bestemte ideer og meninger. Talen må være sådan, at den foruroliger og frigør til personlig stillingtagen under ansvar for næsten. Det er et risikabelt job at holde foredrag. Og der er gjort fejlgreb, som kan skræmme. Det forkerte foredrag er farligt og i værste fald med til at skabe udelige mennesker eller give dem uanvendelige redskaber i hænderne.

Det, som gør vore ord til hinanden »levende«, er, at de tales ud fra personlig oplevelse og erfaring. Man har mødt noget engang, som man er blevet så optaget af, at man ikke kan holde mund, men er sikker på, at det også må kunne blive andre til fornøjelse. Ja, jeg vover at tro på, at jævne ord, brugt så godt som man nu kan, faktisk kan være fyldt med liv. Det er ord talt fra det ene menneske for at hjælpe eller blive hjulpet, for at gi' eller få, for at blive forstået og for at forstå. Jeg drister mig til at mene, at den lærer, som frit kan udvælge det stof, han vil arbejde med, og måden, han vil gøre det på – blot han altid sætter kvaliteten over populariteten og propagandaen – også har mulighed for at give sine elever noget af værdi. Men det er nødvendigt, at der tales sådan, at det, der siges, bliver replikker ind i elevernes situation. Jeg kalder det replikker, fordi en replik sætter i gang. Den fordrer svar. Den forvandler i grunden talen til en samtale. Den skaber dialog og kommunikation. Lykkes det, da er der talt »levende ord«, og den slags kan ikke undværes, hvis højskolen skal vedblive at være et sted, hvor der vækkes til menneskelig udfoldelse.

Men så meget andet dukker frem i bakspejlet. Nu står der »*hjem-*

I bakspejlet

skole«. Ordet flimrer lidt. Men det er et signalement af højskolen, man altid har brugt. Jeg véd naturligvis, at i bilernes tid kan skolen ikke blive et så afgrænset og trygt sted som før. Jeg véd også, at fest- og underholdningsaftener har måttet forandres for at fastholde elever, der er anderledes vant og har mere at vælge imellem, end vi havde. En omstilling er i gang. Den begyndte for længe siden. Netop nu går det hurtigt. Der jages efter at give livet værdi gennem behagelige oplevelser. På Frederiksborg for bare 10 år siden var søndagen endnu ugens festligste dag. I 1967 trækker man i søndagstøjet om lørdagen. Den er blevet manges højtidsdag. Søndag ta'r man igen det gamle på, når man endelig bekvemmer sig. Og et højskoleophold kan ikke ændre vaner, som eleverne medbringer *hjemmefra!* Synes man, at det undertiden skorter på såkaldt »almindelig opdragelse«, kan man lige så godt gøre sig klart, at der kan ikke pilles meget derved i løbet af nogle få måneder. Det er heller ikke højskolens egentlige ærinde. Omgangsformer, sæd og skik, moral og vaner har altid forandret sig og må jo gøre det. Alligevel tror jeg, højskolen trods skuffelser og bagslag skal stile efter at være som et hjem for eleverne. Der er brug for et så hjemligt og fortroligt skolemiljø som muligt. Selv om vi har etableret en velfærdsstat, er der mange ensomme, kontaktsøgende mennesker. Der er megen tavs længsel efter fællesskab og åben medmenneskelighed, også blandt de unge. Dybe behov for at finde fodfæste og for tillid til, at livet har en mening.

Men denne artikel skal have ende. Nogle særpræg, som folkehøjskolen sikkert ikke kan slippe uden risiko for at løbe vild i den nye tid, er søgt belyst. De mange ændringer i tidsbilledet kræver imidlertid gang på gang fornyet motivering af de gamle særpræg. Det er, hvad her er forsøgt. Men der kommer intet resumé af det, jeg har skrevet. Blot en bemærkning om, at der sikkert er endnu flere vejmærker for højskolen at iagttage i bakspejlet på farten fremad. Derom senere.

S. Haugstrup Jensen.

Lars Englund

Finland ligger længst borte fra os af de skandinaviske lande. Før man kunne flyve dertil, var det en lang og streng rejse. Der var lige så langt til det nordlige Norge og Sverige – men man *var* i Norge i Oslo og i Sverige i Malmø.

Alligevel var der gennem de mange år en særlig forståelse mellem finlændere og danskere. Det mærkedes meget stærkt før 1920. Alle skandinaver var lige velkomne. Men der var én forskel. De fleste norske og svenske havde aldrig stået ved en virkelig grænse – Kølen var jo en grænse mellem brødre. Når de stod på broen over Kongeåen, gik det undrende op for dem, hvordan en grænse kan dele et folk. Naturen er den samme, sproget det samme, gårdene er bygget på samme måde på begge sider – men grænsen skærer igennem. Finlænderne undredes ikke. De forstod uden ord. Og siden følte vi os dem nær, skønt deres land lå så langt borte.

Mon dette ikke var grunden til, at vi, da Finland ramtes i 1939, straks var vågne og så vort ansvar for at hjælpe så godt, det var muligt. Vi var selv grænseboere og forstod.

På Frederiksborg havde vi netop i 1939 en finlandssvensk lærer. Han var ganske vist fra Stockholm, men hans far var en ålandsk maler, og de boede om sommeren på Åland. Ålandsoplevelserne, den finlandske natur og den finlandske digtning var det centrale i hans barndom. Hvilken værdi for os at have »en af dem selv« hos os netop da! I dette jubilæumsår for Finland vil vi mindes ham.

Lars Englund hed han – men for os altid »Lasse«. Ung var han, med hele ungdommens modtagelighed og indlevelsesevne. Men moden i sin viden om svensk og finlandsk historie og kultur.

Vinteren 1939 fik vi et »nordisk hold« uden lige – fordi »det nordiske« ikke mere var en fjern idé, det kom os helt ind på livet og blev særlig nærværende gennem Lasse. I timerne fulgte man andre små folk, der gennem tiderne havde kæmpet for at bevare deres selvstændighed. Nu gjaldt det Finland. Eleverne skulle forstå, at det kæmpede for mere

end sig selv. – Efter 1917 var Europa revet i stykker. Først Rusland ved den røde revolution – så gik Italien og Tyskland det nationale diktators veje. Og vi i Norden følte med stigende klarhed, at vi var ligesom en verdensdel for os selv. – Men Finlandskrigen ændrede billedet. Hele Europa fulgte med tilbageholdt åndedrag Finlands kamp og følte en umiddelbar glæde ved at se selvopholdelsesdriften kæmpe mod voldsinstinktet. Vinterkrigen var en kamp for europæisk kultur. Man troede dengang, at den kunne blive af verdenshistorisk betydning ved at forene Europa i et finlandsfællesskab.

Hovedmassen af Finlands befolkning er sprogligt og oprindelsesmæssigt beslægtet med estlænderne og ungarene. Men efter store, religiøse, nationale og sociale bevægelser var Finlands ansigt nu vendt mod Norden, »fra den røde revolution til den nordiske evolution og den nordiske neutralitetspolitik« – men uden at underkende forsvarets betydning i en verden, som er orienteret efter andre principper.

Dette var C. P. O.s perspektiv på den tid. Men livet bag det måtte komme fra én, som var ét med Finland. – I sine breve underskriver Lasse sig altid: Poeten og vennen. Netop fordi han var poet, kunne han umiddelbart give os del i den finlandske verden, som fyldte ham – og det blev der brug for.

Vinteren blev optaget af »Finlandsaftener«, hjemme og i forsamlingshusene – der skulle jo samles penge ind. C. P. O. eller Guldagger holdt foredrag, Lasse forklarede og fremsagde finlandsk digtning. Særlig husker jeg »Bonden Paavo«, som tålmodigt venter, mens han tre gange må så marken om, fordi frosten tager sæden. Men han holder ud og tror på underet, og til sidst sker det: sæden spirer. – Og så skrev C. P. O. et skuespil om Finland. Det skulle vise den udholdenhed og ukuelighed, som altid har præget folket, så de kunne forvandle den stenede, skovklædte ødemark til agerjord, og som nu stod sin prøve i kampen mod den overmægtige fjende. Lasse var naturligvis hovedpersonen. – Ordene er nu glemt. Men vi ser stadig Lasse for os, i fåreskindspelsen og de høje støvler, trækkende en fuldpakket slæde gennem sneen, den fattige, kæmpende frontsoldat, Paavos søn. – Det var en vidunderlig, alvorlig, rig vinter, en forberedelse til, hvad vi selv snart skulle møde.

Lasse blev hos os og oplevede den 9. april i Danmark. Først da han var kommet hjem, fik vi at vide, hvad det havde betydet for ham at

være med i Danmark sommeren 1940, da han sendte os de digte, han dengang havde skrevet.

Hans danske yndlingsdigter var Nis Petersen. Og han tilegner ham disse digte som tak for, at han har formet ordet: Danmarks sjæl. Det ord standser han ved. Han forvirres ved at se Danmarks straks efter 9. april: Hvor er Danmarks sjæl? I Finland sejrede de ved roligt og beslutsomt at sætte alt ind. Men her?

På »Nordisk hold« var han blevet optaget af grækernes kamp ved Thermopylæ, hvor de måtte gå frem en for en, sikre på døden, men de dansede og bekransede sig før kampen. Danmark med de hundreder af øer ligner jo Grækenland! Har de også grækernes sind – eller sover de? Her må den enkelte også stå alene – er den enkelte ved at vågne? Tanken følger ham, hvor han går.

Hvad er det, danskerne mangler? Han ved, hvornår han selv er mest levende, så »synerne tændes og længslerne synger«. Det er i ensomheden . . . men den er så svær at opnå i et tætbeholdt land som Danmark. Den søger han nu. Han følger de smalle spor fra teglværket til lergraven. Tipvognene dunder ikke mere, det er aften, helt stille. Svarerne bor i de stejle vægge – de er fløjet gennem hele det brændende Europa for at komme hertil. På vejen prøvede man at fange dem, men her i Norden er de fri, her er frihedens land trods alt. Her i den dybe lergrav vokser kornblomst og valmue, og myggene surrer som en lys violintone. Himlen over ham gennembæves af det underligt hvide lys, som kun Norden ejer. Her er han ene. »Ensomheden er som havet, lige så svalt befriende. At være ene er som at vandre langs stranden og spejle ud – først her finder man ind til sig selv og til sit lands sjæl. Her i lergraven, i ensomhed mellem valmuer i græsset under den hvide himmel hvisker vinden om landets sjæl. Det Danmark, som er.«

Er det denne ensomhed med dens gaver, Danmark savner?

Og hvad kræver tiden?

I maj cykler han til Pibe mølle. Den gamle, slidte stubmølle, gulv og trapper er farligt møre. »Måske bliver Nordens fremtid lige så fattig som møllens indre.« Men gluggen åbner sig mod solen og væggenes revner mod alle verdenshjørner. »Se ud! Til alle sider åbner landet sig, markerne får jublende nyt græs, bøgens løv lyser. Hvad er savn, ja, nøden sely, når landet lever for éns øjne! Ved møllehøjens fod blomstrer en mægtig slåenhæk, som hvide ildsluer ud af det sorte ris. Hvor står

de kønt sammen, stubmøllen og den fattige slåen.« »Heste græsser fredeligt mod solnedgangen, føllet drikker dybt af vandet, som spejler aftenens skyer – er det ikke hele Nordens sommer!« – – Jeg må stadig se mig tilbage. Der står den gamle mølle, kongelig og rank mod stormen. Er det ikke det, tiden råber efter? En enkel, monumental form, med linje og storhed i al sin fattigdom? Monument uden bevidst at ville det.

Det var i maj. Nu bliver det 15. juni. Og vi hejser flaget derude på plænen. Men Lasse tænker: Engang var Dannebrog martyriets tegn på blodets farve. Nu er det blevet en pynt i haverne – og turistreklame. Burde blæsten ikke løfte den trøtte fane, folde den ud i al dens røde pragt? Det blæser op til storm – men da vil Dannebrog rejse sig stolt, foldet ud af stormen.

I Grækenland var det digterne, som tændte synerne for hellenerne. Det er digterne, som kan tænde et folk, så det løfter sig over den onde skæbne og bliver ukueligt. Sådan er vi nordiske også, når vi er stærkest og bedst. Og i Danmark gælder det nu om at læse Grundtvig som grækerne dengang Homer, at læse både Abell og KajMunk.

Vi står over for en falsk heroisme, jernhård og umenneskelig. Men der er en anden heroisme, som er hellenernes, som bør blive Danmarks. Den er lys og levende. Dens valgsprog er: *Navigare necesse est, vivere non* – og så længe vi er i live, bør vi sejle. Og han ser allerede sejlene spændes, det bliver morgen i havnen! Danmark er et land, et stykke muld, en græsmark ud mod havet. Her bor et folk med jordens kraft i blodet, og der-

Lars Englund

for skal Dannebrog farver overleve – så længe valmuen blusser rød mod hvide sommeraftener.

Lasse digtede en »Marseljåse«, som munder ud i, at »mod morgen vandrer vi, og skønt mørket ligger tæt om os, lyser vor ret som en fakkel. Den skal lyse for vort folk og for de andre. Sammen skal vi gå, sammen skal vi stå, når vi er nået frem til frihedens stund.«

Danmark er virkelig et yndigt land, siger Lasse. Men en svensk længes bort fra al denne mæthed, mod det sultne og stærke. – Men så møder han havet! Det er en tidlig vårdag – skyerne sønderrives, det blæser op til storm. »Her står jeg på Kronborgs græsvold og spejder ud, ser det mørkne mere og mere. Jeg spænder brystet mod vinden og ler! Havet omkring Danmark er ikke alene »blåt som vore øjne og blidt som vore drømme«, det er også »det sortladne hav«! Danmark og havet, de blander jo blod, de kæmper i evigt favntag. Danmark er et havland som Hellas. Burde da ikke den salte blæst og synet af hav kunne holde landets sjæl levende og ung. Havet, som er ungdommens genius og stormens – og frihedens!«

Lasse var Finland mellem os, og han æggede os frem.

Siden glemte han os ikke. Han skriver fra Stockholm: »Tak, at vor kærlighed til Norden skulle vokse frem fra ord til virkelighed netop i denne til døden fortvivlede tunge tid. Den nordiske tanke (som gudskelov ikke er en tanke, men en dyb realitet) vokser sig bare stærkere i dette bistre åndens vejr. – Jeg længes efter Danmark og skolen. – Vi har haft en dansk uge – det bedste var nok alle de sange, vi sang unison. Jeg skreg mig aldeles hæs. Disse kære, danske sange, der strømmer over af sol og kraft! Det er længe siden, jeg har følt mig så glad!«

— — —

Men poeten Lasse lod os også se et glimt af de egenskaber, som præger hans senere, nu højt skattede digtning – udelukkende lyrik. Han spillede Gösta Berling – og hvilken Gösta! Vi, som så det, ved ikke mere, hvad der var Gösta, og hvad der var Lasse. Han siger selv: »Jeg kryber ind i alting – skumringens blånen, fuglenes råb, kastanjens stængel –«. Sådan krøb han ind i Gösta og viste, skønt gennem Selma Lagerlöfs ord, sin egen egenart, evnen til så dyb en oplevelse af det hastige øjeblik, at det fæstnes og bliver evigt. Det lyste af ham af indre rigdom. Det var, som om hver naturoplevelse, hvert møde med mennesker havde gjort

Ålandsk skærgård

ham rig. Hans mærkelige øjne spejlede alt udefra, men talte samtidig om det indre liv, som modtog indtrykkene.

I digtene taler han så ofte om »Juni«, »Hæggebærtræet«, »Æbleblomster i fald«, alt det hvide i juni, som hastigt svinder. Han var sommerens og lysets mand. Hans digte er fulde af lysindtryk, ikke det skarpe middagslys, men morgen og aften. Som dreng skulle han engang hente en onkel ved bådebroen. Han går hjemmefra i dæmring – men med ét slår sollyset pludseligt og overvældende ind i hans søvndrukne øjne. Og det blev indvielsen til naturoplevelserne.

Han gjorde indtryk af at være svag, men på bedringens vej. Man ser i hans digte, at han ved, hvordan det er at føle sig levende død, så man hverken kan tro eller handle eller leve. – Men naturoplevelser befrier ham. Hans far var maler. Og selv maler han i ord. Morgenens klarhed, skumringen med de mange farver, som toner ud i aftenens blå, der »er som et befriende åndedrag«, mens droslen synger aftensang. Svalens hastige flugt, rådyret som et glimt i det grønne, slank og skræmt – fuglens fløjt, vindens lethed – eller ansigtet mod vinden, så den forvandler november til friskhed. Mest af alt havet. Kontakt med havet, det er forhøjet livsfølelse. Havet – det er befrielse fra hverdagens sløvhed og giver udsyn mod vide horisonter. Havet bliver frihedens symbol.

Frihed var jo det, man altid havde i tankerne under krigen. Og Lasse finder stadig nye billeder på frihed i naturen. 1941 skriver han: »Jeg studerer lidenskabeligt sommerfugle. Underligt, kan man synes, i denne tid, som er panserhård og ikke spørger efter flagrende ting som sommerfuglevinger. Men jeg må ned til jer og fortælle om sommerfuglen som symbol på vor store, store kærlighed: friheden.« – Sommerfuglen virker også som billede på hans egen digtning. Ja, han siger selv: »Mit digt er som en sommerfugl.« Først har han den intense, realistiske interesse: Jeg studerer sommerfugle. Siden lever det i sindet og afklares til, hvad sommerfuglen betyder for ham. Og det bliver til et kort, let og ømtåleligt digt: Han ser citronsommerfuglen slå vingerne ud og føler det som en overvældende vished: Jeg er fri! Jeg er fri!

Alle Lasses 226 digte er ganske korte, essensen af det oplevede. »At opøve folks sans for skønhed i kunsten og ikke mindst i naturen synes jeg er en stor opgave. Hvilke rige nuancer kan fædrelandskærligheden ikke derved få, hvilket konkret indhold! – Men naturligvis: Det dybeste, det største ligger usynligt bag dette – landets sjæl! Legeme og sjæl er nært forenet hos mennesket, men jeg tror også, det gælder for et land. Hvem kan sige, om bøgens blonde løvværk hører til Danmarks krop eller sjæl: Folket og landet er en levende, besjælet enhed.

Dette sommermenneske kom til at leve sine sidste år i Norrland med de lange, mørke vintre. Og han længes brændende efter sommer, også efter de danske bøge, som står »i deres jomfruelige, lyse flor«, mens sneen ligger over Norrland. Men allermest efter bølgerne mod Ålands skærgård. Her i Norrland tog døden ham brat ved en trafikulykke. Så ung – men når man fordyber sig i hans digte, ser man, at han nåede sit mål: I det korte digt at give os de øjeblikke, som for ham blev evige. Og derved lære os: Ydmyg dig, så du kommer livet helt nær – og lær dine hænder at være varsomme.

Det er kun 27 år siden, Lasse skrev sine Danmarksdigte. Dengang vågnede den nordiske nationalfølelse så stærkt, at de store, romantiske ord blev sande. Men trods vinterkrigen og trods den 9. april anede man ikke dengang, hvilke rædsler der skulle komme over Verden, og hvordan alt ville forandres, også vore følelser og vore ord.

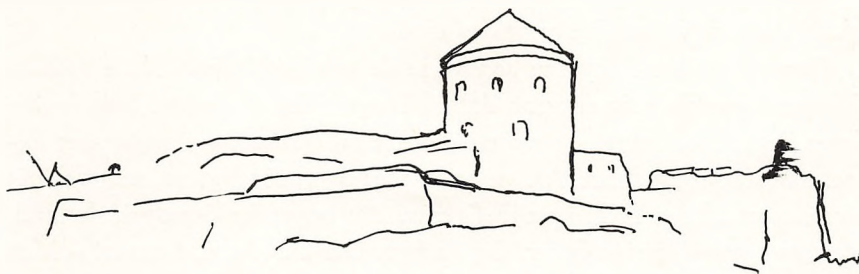
Vor tids unge har ikke oplevet den 9. april. De hører daglig om Vietnam, om ulandenens nød og om racekampe. Hvordan skal de kunne forstå vor situation 1940, og at en ung poet kunne opleve Danmark sådan

Lars Englund

som Lasse? – Men også vi, som var voksne den 9. april, må sige: Dette er historie. Det er forlængst forbi, og vi lever i en helt ny tid med verdensomspændende problemer, som ikke kan beskrives med samme poesi og nordiske begejstring som oplevelserne under krigen.

Men Lasse på »Nordisk hold« 1939–40 giver et kunstnerisk udtryk for den nordiske ungdom i denne mærkelige og intense tid.

Pip Christiansen.

„Gennem de fagre riger”

Hvis man engang skal give en bred skildring af livet i 50'erne og 60'erne i vor velstående del af verden, må man have en illustration med af folk på rejse. Ikke bare en udenrigsminister, der stiger ud af flyet med munden sat i stilling til en officiel erklæring. Nej. Et billede af et selskab af ganske ukendte Hansen'er og Petersen'er, som solbrændte og glade vender hjem i bus eller med flyvemaskine med de tilladte kartoner cigaretter m. m. i bæreposen.

Blader man så nogle sider tilbage i kulturhistorien, finder man billedet af tyvernes friske vandrefugle og – fra gamle dage – de enlige rejssende: Goethe skuende ud over Roms omegn, maleren, gøgleren med sin tamme bjørn, sømanden, videnskabsmanden. Alle tager de sig for vore øjne ud som undtagelser – det gjorde de også for samtiden – fra reglen, som var, at man blev hjemme ved sin læst. Hvis da ikke krig og ulykke drev én på landevejen.

Nu rejser de mange, frivilligt, for fornøjelse, hurtigt og billigt over lange afstande. Vi tager det som noget selvfølgeligt, men kan dog heldigvis blive mindet om, hvor fantastisk det i grunden er.

Sådan går det mig, da jeg en efterårsdag sidder som deltager i et selskab, der i flyvemaskine er på vej mod syd.

Gennem et hul i skyerne kan vi se de østrigske alper. Nede mellem bjergene strækker sig en grøn dal på begge sider af floden. Små landsbyer ligger med større og større mellemrum opefter. – Landskabet ligner akkurat et landkort. Alt ser ordentligt og anskueligt ud, som var det arrangeret af den bedste geografilærer. Dér begynder det dyrkede land, delt op i regelmæssige felter. Og værsgo. Dér har du vild natur! – Men alligevel virker det som noget forkert. Sådan kender man jo ikke verden, uden mennesker og liv og larm. Man taber ikke et stykke af sit hjerte derved. Og det er meget praktisk, for nu er vi allerede over andre egne med deres særlige tegning, som også er interessant. Vi er kommet meget langt, uden at afstanden rigtig er gået op for os.

Jeg faldt i staver lidt. For jeg tænkte på en ældre, ugift håndværker,

der havde værksted hjemme i gaden. Som dreng besøgte jeg ham med mine forældre engang imellem søndag eftermiddag i hans sirlige lejlighed. Det viste sig at være et spændende sted at komme. Der foldede den stilfærdige mand sig nemlig ud. Det kom af sig selv, da han viste nogle erindringer frem fra de unge dage, da han gik på valsen derude: i Schweiz, Østrig, Sydtyskland. Småting var det, han havde haft med hjem, et lille udkåret skrin, en rosenkrans; og metaltingesten på kommoden var fra en af Napoleons valpladser, vel et stykke af en sprængt kanon. Men det kaldte altså minderne frem og løsnede tungen. Han fortalte løst og fast og meget spredt: om byerne dernede, broerne over de store floder, om gendarmerne, som de vandrende svende måtte tage sig i vare for, om udenlandske kammerater, han aldrig siden havde set. Og man forstod, at de tider havde fyldt hans år. Men hjertet var blevet derude.

Ja. Det er mærkeligt at tænke på, at vi nu forlængst har passeret hans byer dernede med de hvide kirker med deres ejendommelige spir og allerede er ved at spænde bæltet for at lande ved Adriaterhavet. Varm, diset luft slår os i møde. Så hurtigt og nemt går det i dag.

Tro ikke, at der nu følger en beklagelse over, at det går let – et suk efter svundne tider – eller omvendt: en lovprisning af den forbedrede rejseteknik!

Jo. Vi har, takket være maskinerne, fået en chance for at komme ud at rejse. Tusinder benytter sig af den. Det er kendsgerningen. Havde vi været i vore forfædres bukser, havde udsigten til, at vi skulle komme ret langt uden for byen, været meget ringe.

Så fik de til gengæld mere ud af det! – Det ene og det andet.

Véd det ikke. Men hvor meget vi får ud af det, står til os selv – næsten da – og hvad vi får ud af det. Interesserne er jo så forskellige. Også de store gamle, som kunne rejse, havde andet end dybe åndelige behov, de drømte om at få stillet. H. C. Andersen f. eks. var godt nok lidt flov ved det. Men da han første gang nærmede sig »den evige stad« efter en langvarig rejse, råbte han højt: »Gud ske lov. Nu kan vi snart få noget at spise!«

Johns. V. Jensen har i en festlig myte fortalt om nogle storkeungers rejseforberedelser. I vældige sving træner de deres nye vinger over Tibirke Mose. Nu kan de selv. Snart skal de af sted sydpå. Og forfatteren spør, at en gang vil vi kunne rejse på næsten samme måde. »Men det

falder aldrig i et menneskes lod at se verden, sådan som de unge storke ser den på deres første trækflugt mod syden, det skal aldrig blive opklaret, hvad der går gennem den uudviklede men lynende friske fuglehjerne undervejs.« Han formoder, at nu vil fuglene »optage de undere, de flyver over, storbyerne der ligger under dem i augustnatten som mumlende lyståger, Alpernes evige is, Rom, Gibraltar, pyramiderne, havet, der vandrer og toner dybt nede«. – Og myten slutter med sukket: »Hvem der én gang kun i et glimt kunne se verden med de unge storkes øjne! Hvem der første gang skulle rejse og se nye stjerner!«

Optage i sig, se nye stjerner. Det er ikke det samme; hvad digteren jo heller ikke påstår. Og i myten om Fusijama har han selv sagt, at dét som vækker vor undren, netop for os skrøbelige mennesker tegner sig som det nye og anderledes og fremmede. Sådan virker det i hvert fald. For i sjældne øjeblikke kan det jo godt være noget dagligdags, der griber én. Da går det os som barnet, der i Zoologisk Have ikke kan se elefanten – og også er ligeglad – fordi det er optaget af en gråspurv, der er kommet ind i buret til det mærkelige kæmpedyr.

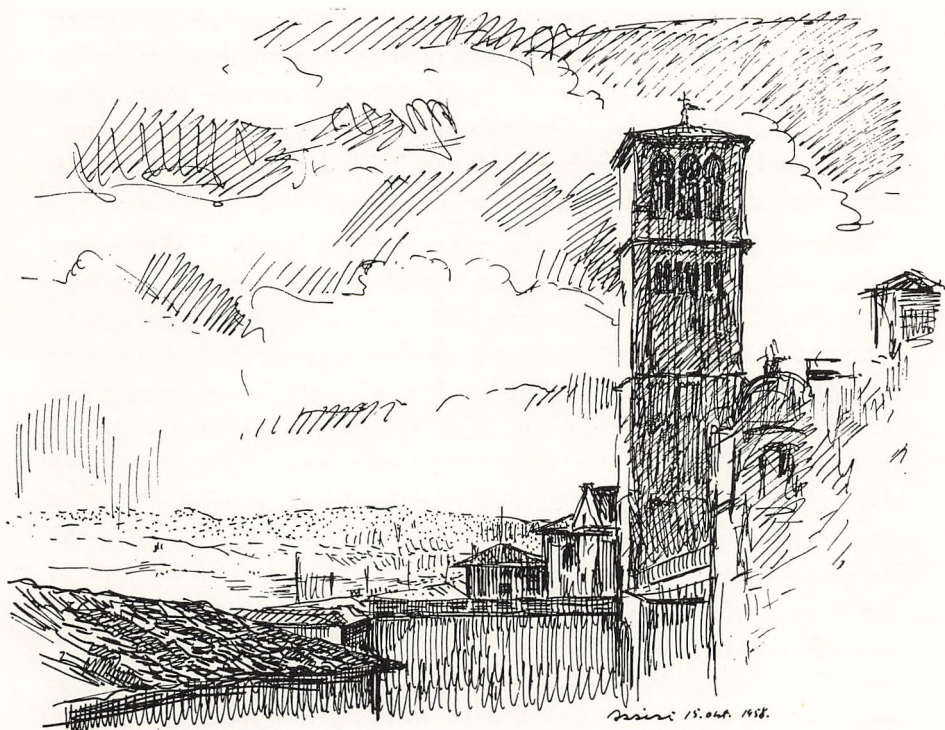
Nært eller fjernt: Japans hellige bjerg eller træet herude i haven i en belysning, der pludselig får én til at se det, som var det første gang. Nej, det falder netop ikke i menneskets lod at optage underet i sig! Og i dét stykke adskiller vi mange, der rejser i dag, os ikke fra de få privilegerede i gamle dage.

På den protestantiske kirkegård i Rom ligger nogle af dem. Stedet er et besøg værd, for der er kønt og fredeligt, en stille ø midt i bilhavet. Og navne og indskrifter, så kortfattede og almindelige de er, siger dog noget.

Et sted i haven, hvor smalle stier krydses under de mørke cypresser, ikke langt fra Carsten Hauchs grav, står en naiv indskrift på en af stenene: »Vi er pilgrimme og fremmede.«

Utvivlsomt har de følt det sådan. Og ydre forhold, vi kun kan læse om, har bestyrket dem i dén grundstemning, som også tiden nærede. Ad lange, besværlige veje gennem Europa – måneder tog turen – nåede de herved. De søgte naturligvis alle et eller andet. Mange var syge ynglinge, der håbede på, at den gode sol skulle give dem farve i kinderne og kræfter. Fred og ro kom nogle for at finde. Inspiration i mødet med stor, gammel kunst. Men fremmede var og blev de. Og så gik det – ironisk nok – sådan, at hvis kunstnerne blandt dem skabte værker, der si-

Gennem de fagre riger

ger os noget i dag, da læses vi af kilden til deres sorg. For i deres færden levede de hele tiden med fjernheden. I den tonede deres undren frem.

Til gengæld var der andet, der kom dem nær. Det hjemlige så de klarere og enklere i trækkene end før. Fædrelandskærligheden var rensset for slagger og til at lide på.

Jeg véd det! Vi flyvende, flygtige gæster aner kun dette i vort sind. Men vi sporer det dog, selv om vi mange gange kommer til et miljø, man bevidst har lagt til rette, så vi kan føle os hjemme. Vi skal ikke helt undvære den danske mad.

Altså: Kunsten at rejse. – Vi er selv til dels skyld i, at man kunne tænke sig så fjollet en titel på en bog. Nu kommer der lidt om den »kunst«. Og da jeg ikke tror, den kan blive nogen indbringende forretningshemmelighed, kan I trygt lade være med at læse det før jeres rejseleder! – Den er ikke så forskellig fra dét, vor erfaring i det daglige liv har lært os.

Det nye og fremmede ægger én. Og det simple og fine ved det er, at lader man sig pirre til igen og igen at gå til tingene, da giver det bonus. Spredt man sig, er intet af det så spændende mere. – Jamen. Man når så lidt på den måde! – Og hvad med dét museum, vi snakkede om? – Skidt med det. – Bid dig fast dér, hvor du i hvert fald forstod, du ikke nåede ret langt i forståelse første gang. – Giv dig tid!

Somme tider må man nok give afkald på den lettelse, busserne, som holder lige for døren, byder på. Men det står jo til én selv. – Hvem ville være dén tid foruden, han engang bandede over som spildt, fordi han, fremmed og ukendt, ikke hurtigt nok og direkte kunne finde stedet, hvor han ville hen? Hvad gav forsinkelsen ikke af skuffelse og nytændt forventning og traven ad gader, han ellers aldrig havde fået at se. – Og når man så endelig stod der. Ja, så var sjælen nået at komme med og op på siden af én. – Og stejle, forbistrede trappegader og bjergsider i syd og nord tvinger én til at puste ud og se sig tilbage og glædes over dét stykke, man er nået, selv om der er langt igen. – Og kan du tegne lidt, sæt dig så og tegn et rids af dét dernede. Resultatet bliver måske så som så. Men dén tid, som gik med at lave det, indtrykkene, du fæstede dig ved, gav dig andet med hjem end dét stykke papir. Brug alle kneb! Tvinger man sig i lag med noget, kommer det én nærmere. – Deri består bl. a. rejselivets spændende tovtrækkeri. Og det kender vi forresten også derhjemmefra.

Heldigvis er der fremmede steder, hvor al tale om anstrengelse og »kunst« synes helt ved siden af.

Skal jeg nævne en sådan by, må det blive Assisi.

Foran indgangen til kirken San Francesco er der en stor plads. Langs dens sider er lave, overdækkede buegange. I dem rastede og overnattede i gamle dage de mange pilgrimme, der kom på valfart til byen. Hestene og æslerne bandt de til ringene, som er muret ind i bagvæggen.

Nu ligger gangene forladte hen. Men ude på pladsen er der liv fra tidlig formiddag. Bus efter bus ruller ind med turister – og pilgrimme. Der kommer mange grupper, kan man se, fra andre egne af landet, vejr-bidte småfolk i sort stadstøj. Uden tvivl har det kostet dem ikke så lidt at komme hertil. Og de har glædet sig tilsvarende. For dem er dette et helligt sted. Og man kan se i deres ansigter, mens de går op mod kirken, at de har nået en station, de har set hen til. Nu er de her. Men der er an-

Gennem de fagre riger

dre stationer til. En linie forbinder dem gennem »de fagre riger på jorden«.

Også turisterne ser glade og forventningsfulde ud, fordi de nåede at komme til dette kønne sted. I dén forstand er de pilgrimme.

Alligevel er der forskel, selv om det ikke er let at finde ord for den.

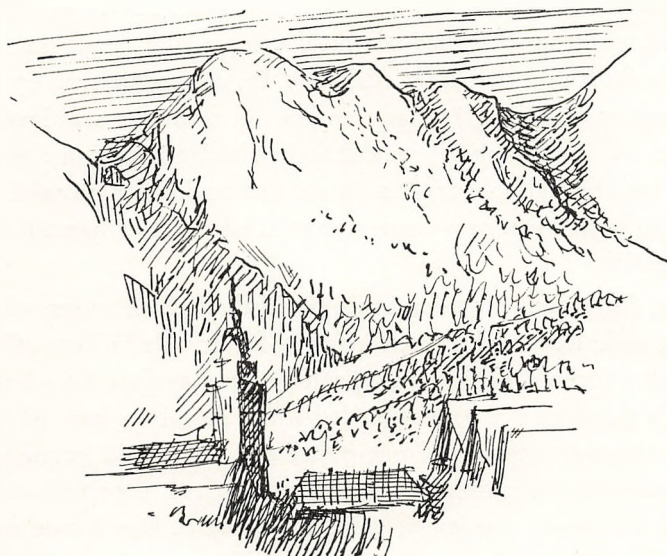
Pilgrimmene søger hen til selve livet i huset, kraftcellen i det. Ikke til skallen, så dejlig den kan være. Turisten, der glad går fra kunstværk til kunstværk på kirkevæggen, véd mere om den, end de gør, og han glæder sig til at have billeder med hjem derfra.

I krypten, hvor de knæler nu, er der i grunden ikke noget at fotografere.

Den fremmede står udenfor og ser nye skarer komme. Nu synger de derinde i kirken. Og i deres mund – men de kender den ikke – ville Inge-manns pilgrimssang have passet.

Da tænker jeg – med en omskrivning af digterens ord: »Hvem der én gang kun i et glimt kunne se verden med en pilgrims øjne!«

Emil Petersen.

Så gik den dag . . .

Tiden er en magtfaktor som vi sjældent regner med. Man lever ganske simpelt i den. Den er som luften man indånder. Enten er den der og vi mærker ikke dens eksistens – eller den er fraværende, og i få øjeblikke oplever vi dens nødvendighed – og straks er vi selv fraværende. Hele livet afhænger af den men vi mærker den ikke.

Vi har lært os at inddele tiden i intervaller. Nyttens heraf er indlysende – for økonomien. Sund menneskelig fornuft burde tilhviske os at vi hurtigst muligt druknede alle ure, glemte al menneskeliggjort tidsinddeling og kun rettede os efter solen. Den står op, den går ned.

Vi skulle følge den og tillade os et suk om aftenen: Så gik den dag.

Jeg var enogtyve år før jeg fik et ur. Nu til dags hænger man det på spædbørn. Ikke fordi jeg tror de tager skade af det – det er et legetøj som alt andet de får i hænde. Men langsomt tilvænnes de vore tidsnormer: »Nu må du skynde dig ellers når du ikke . . .« Å jo, du når det nok. Med usvigelig sikkerhed når du det. Kort eller langt, du når det – livet. Om du fik dit ur tidligt eller sent. En dag stopper du op i sekundernes jagt og erkender: En dag standser mit ur og der står ingen sol op i morgen. Mærkelig nok vil man ikke i en sådan situation sige: – Og i morgen kan du ikke selv trække dit ur. Det er dog for prosaisk. Nej da er det som regel solen man bruger som billede. Det er ligesom mere betydningsfuldt.

Før jeg fik mit ur var tiden i min bevidsthed på en anden måde. Den kom mig anderledes ved. Havde jeg brug for at vide hvilken stilling dagen havde i forhold til morgen og aften måtte jeg føle det på mig selv. Jeg anede tiden som et væsentligt led i min dag. Den kom på en måde indefra. Den var integreret i mit pulsslæg. I hvert fald kunne jeg uden konference med mekanikken sige med meget stor sikkerhed det næsten nøjagtige tidspunkt. Jeg levede tiden mere intens. Den havde større del i mig end nu. Men så forstår jeg også bedre Inger Christensens lille digt:

Så gik den dag

*Hvis jeg står
alene i sneen
blir det klart
at jeg er et ur*

*hvordan skulle evighed
ellers finde rundt.*

Men lad mig straks sige at jeg forstår det på min måde. Eller rettere jeg benytter mig af det. Anvender det i min tid. Det er måske ikke kunstens mening – og jeg tilslutter mig gerne dem der hævder at kunsten overhovedet ingen mening har – men hvad bryder jeg mig om det. Hvordan skulle ellers evigheden finde rundt hvis den ikke havde mig med som ur? Al bevægelse skal have næring. Motoren sin olie og jeg min føde. Evigheden har tiden som næring. Og tiden har mig. Således er alt smukt tilrettelagt.

Men jeg har mistet kontakten med tiden siden jeg fik mit ur. Forhen var den betydningsfuld på en anden måde. Nu tvinger uret mig til at studere køreplaner og løbe håbløst forsinket efter busser. Og tiden er blevet kortere. Rejsetiden til Amerika er nedsat med mange tusinde procent siden man opfandt flyet. Jeg tør ikke nævne jetflyet. Eller raketten. Hvad skal jeg bruge den slags til? Får jeg bedre tid, eller: Hvad betyder dette – bedre tid. Tid til hvad? Til at leve? Det skal jeg under alle omstændigheder. Alle kender den banale sandhed: Jo hurtigere du rejser, kommer afsted, når det, kan det, jo dårligere tid får du. Ofte forestiller jeg mig den abstrakte konsekvens af dette tidshysteri: »Efter opfindelsen af den nye tidsmaskine kan De nå at leve Deres liv dobbelt så hurtigt som tidligere. Køb den før Deres svigermor!« Eller tænk om man lavede en jet-tidsmaskine. For ikke at tale om en raket-tidsmaskine. Vanvidskonsekvensen: »OBS! MED DET SIDSTE INDEN FOR VOR STRÅLENDE TEKNIK KAN DE OPNÅ DEN FANTASTISKE LETTELSE AT DØ FØR DE FØDES.«

Naturligvis er det en vanvittig tanke. Men nyttig. Det bringer én tilbage til udgangspunktet: Hvad skal jeg bruge al den tid til? Hvad mente Morten Nielsen med: »Du skal vokse og blomstre og sætte dine frø«? Gad vidst hvad han mente. Bygge huse? Skrive digte? Reparere sko? Jeg kan ikke blive klog på ham. Måske mente han ganske simpelt blot at drukne sit ur og lade solen gå sin gang, thi den er jo væsentlig for at alt kan komme til at gro. »Du er endnu for ringe til at dø«. Ringe for

hvad, for hvem. Findes der en forbrugerorganisation der bestemmer livskvalitet? Faktisk kan jeg bedre lide Arnulf Øverlands: »Du er endnu for ung til at dø«. Det er mere til at tage og føle på. Her har tidskvaliteten fået sit. Du er for ung. Du har oplevet for lidt, kunne man sige. De gamle ville nok svare hertil: Å skidt. Det du oplever er så lidt at det betyder ingen ting. Og havde de læst Søren Kierkegaard ville de nok tilføje, at det ikke er mængden i oplevelser, det er ikke antallet af følelser det kommer an på, men intensiteten. En enkelt oplevet, intens levet dag opvejer tilfulde mængdevis af døde måneder. Måneder hvor man stod op, gjorde hvad man skulle, omend med ulyst, spiste sin mad med samme hensigt som man trækker sit ur, gik utræt og dog livstræt i seng. Det kunne blive ved i dagevis. Man forstod ikke meningen med detteher.

Men pludselig kom så dagen. Den store dag. Tiden kriblede i huden. Pulsens bankede alt for stærkt. Man havde fået nye briller, omendskønt alle kunne se at man ingen briller bar. Man var blevet sig bevidst at man var tidens kraftkilde. Beredvillig ødte man sine sekunder på hver detalje i dagen. Man øste sit liv ud over alt man mødte. Det kom et sted indefra. Noget havde åbnet for en lem, og det skete – ikke først og fremmest at noget sivede ind, men man befrugtede sine omgivelser. Man var ødsel i sin givertrang. Man voksede og blomstrede mere på denne ene dag end i mange døde måneder. Man var en eneste dag blevet *primus motor* for sig selv og sit eget liv. Man var alt for ung til at dø.

Det er tragisk at tænke sig hvor mange mennesker tiden har sendt i graven. Ikke når deres dage var talte men længe før. Naturligvis var det ikke tidens skyld. Den kender ingen skyld, den har intet ansvar – den har ingen anden betydning end den vi giver den. Naturligvis. Det jeg egentlig mener er at vi tillægger tiden forkert betydning. »Jeg har desværre ikke tid til . . .« Den som siger dette giver tiden forkert betydning. Lad så være at han er nødt til at sige det. Alle andre siger det. Samfundet har det som norm og den enkelte kan ikke sætte sig op imod samfundsnormerne. Ikke desto mindre er det forkert. Vi har nemlig bygget vort samfund på effektivitet, på økonomi. Vi har til syvende og sidst glemt at hele rumlen kun skal tjene mennesket. Ak, vi har gjort mennesket til en brik i spillet om effektiviteten. Og mennesket er et såre trofast dyr. Det underlægger sig næsten totalt massekravet om effektivitet. »Jeg har desværre ikke tid i dag. Min kalender er overtegnet. De første fjorten dage er min tid optaget. Jeg kan desværre ikke tale med

Så gik den dag

Dem.« Samfundet kræver at enhver gør sin pligt. Og hvor er vi pligt-opfyldende! En vakker dag er vores tid opbrugt. Vort helbred slog ikke til. Kravet om at være nyttige samfundsborgere var for stort. Vi ender vort liv, mæt af tid men med underskud på dage.

Og fortjenesten? Udbyttet? Et fortravlet liv. Et jag efter skygger. Et halsløst ridt gennem tiden indtil hesten segnede af træthed. Den fik tanker, den kunne pludselig tænke! Et øjeblik før den døde spurgte den sig selv om ikke årsagen til dens fald var en mangel på et mål, en hensigt. Indtil nu havde målet, hensigten været noget der lå udenfor. Noget der sådan set ikke vedkom den. Et krav udefra. Ikke et indre ønske om fuldbyrdet meningsfyldt liv.

Men mennesket bliver visere når det retter sit blik mod naturen. Så vidunderlig hvilende i sig selv. Så opslugt af sin egen væren er den at man misunder den dens tavshed.

*Nældens Takvinge
lukker sig sort
på Bjælken, for roligt
at overvintre.*

Det lærer du aldrig menneske! Ikke før du har lært det af træet i skoven med dets ro og indre storhed. Dets eksistens er at gro og blive træ. Et stort og smukt træ. Sammen med de andre træer udgør de den kølige stille skov. Ligevægt taler træet om. Det er fordi dets eneste opgave er det ene fornødne. At blive et træ. Men mennesket higer ikke efter at blive menneske. Dets inderste opgave er at blive kancelliråd. Spørg et agern i skovbunden hvad det ønsker at blive. Et smukt panel? Nej svarer det. Et stort og smukt træ. Spørger du et barn får du svar efter dets forstand: Brandmand, flyver, frømand. Aldrig svarer det: Et rigt og stort menneske. Er da agernet klogere end barnet? Nej det er vi voksne der har mindre forstand end den natur vi omgås med. Nogen har bildt os ind at mennesker var vi fødte til – ligesom konger, blot de fødes af de rigtige er de på forhånd noget. Vor forudseenhed har fortalt os at blot vi lever forsigtigt bliver vi længe her. Men menneske bliver man ikke alene i kraft af at leve længe.

Dagen er forbi og om natten kommer de mislykkede frem. Alfonser, ludere, sprittere, tyveknægte, de spedalske, de asociale – samfundets snyltere. Ak det er ikke tiden de har misforstået. Det er samfundets

Fritz Norlan

krav om at de skal være noget andet end sig selv: Fabriksarbejdere, sporvognskonduktører, vinduespuddere, direktører. Noget nyttigt. Noget der gavner effektiviteten. Noget der bygger landet. Hvorfor, spørger de spedalske. Men i kraft af vort store antal, vi dobbeltvæsener, har vi råd til at fnyse foragteligt åd disse der ligger på bunden i samfundets morads. Hvilken ret har vel de til at stille spørgsmål? Og dog er det netop dem der har haft mod nok til at være så feje at de har taget konsekvensen af dobbeltlivet. De gider ikke spille med længere. Der er ikke plads i samfundet for tvivlere. Og Nils Ferlin synger:

*Dagen är släckt
mörkret har väckt
stjärnor och kattor och slinkor;
fyllda av skarn,
slödder och flarn
sova polishus og finkor —*

Han forstod dem og han lod tiden gnave af sig i næsten bogstavelig forstand. Mager og sorgfuld over dette livs meningsløse jag efter ingen ting noterede han sine indtryk om vort virkelige liv ned. Hans livsanskuelse er enkel og står ikke på nogen måde i kontrast til den indstilling flertallet af os har til livet.

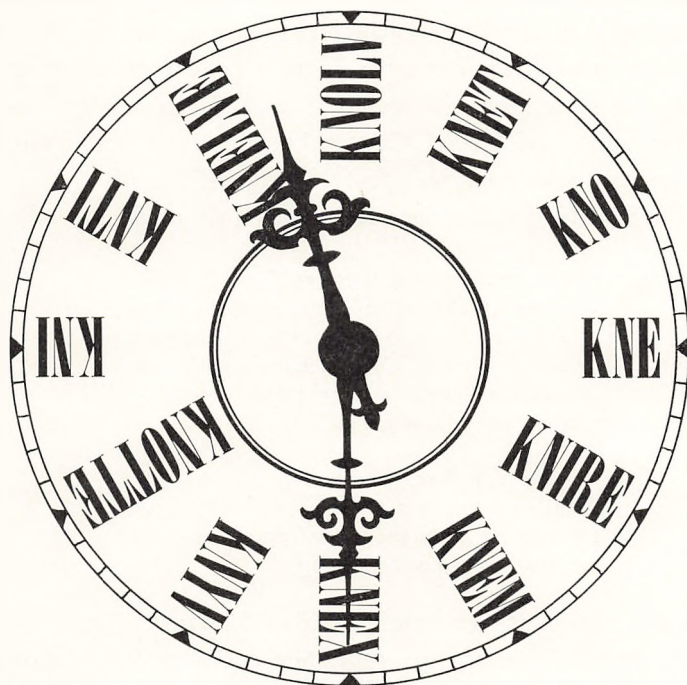
*Jag har ingenting alls här i världen att vinna,
och snart i min grop skola maskarna finna
att jag är ganska mager om bena
tillika om armar och hals.*

Enerne ser på livet som noget grænseløst storslået. Digterne løfter det op på et plan som vi almindelige, vi dødelige ikke forstår. Vi undres i vort stille sind og identificerer os sjældent eller aldrig med digtet. Det er ikke os det gælder, det er ham ved siden af – det er de andre. De andre tror det er os. Vi lever vort liv i relativ stilhed, og venter rolige nok detonationen. Vi – de stille eksistenser, vi de borgerlige, vi er samfundets støtter. Vi er de bevarende, de der sørger for at det bestående består.

Gloser: släckt, slukket — slinka, gadgetøs — skarn, udskud — slödder, rak, pøbel — flarn, subsistensløs — finkor, arresthuse — grop, grav — maskar, mad-diker.

Så gik den dag

Enerne peger på hvilket enestående tilbud eksistensen er. Eneren – denne Clamus Claudius – bliver utrættelig ved med at råbe til os om ikke at forspilde vore dage. Vi ser på ham og undres. Nogle af os bliver tænksomme, deprimerede. Konflikten mellem det der kaldes virkelighed og vor indre natur er for stor. Vi lader livet være og kaster os ud i tiden. Den bliver en rivende flod og jo hurtigere den løber jo mere spændende synes den.

Vagn Steen

Knalv Knolv

Som ungt menneske kendte jeg en mand. Ja, lad os bare kalde ham Clamus Claudius – den råbende der halter. Han gjorde nu ingen af delene. Dog alligevel råbte han. Mest når han tav, naturligvis. Han var et sådant menneske som jeg hele mit liv har ønsket at være. Højrejst uden at være storsnudet. Dvælende i sig selv uden at glemme at han levede i fællesskab med andre. Netop dette sidste var noget typisk for ham. Han var den mest *samlevende* af os alle. En dag vi gik sammen på stranden og samlede smukke sten op, fandt jeg et armbåndsur. En eller anden

Fritz Norlan

havde tabt det, savnet det i en tid, købt et nyt og glemt dette. Han tog det fra mig og sagde – jeg kan naturligvis ikke huske det helt korrekt: »Dette ur er tiden, den forunderlige tid, det går ikke længere men viser alligevel en tid som engang var nærværende. Klokken halvtre. Har du tænkt på at dette fastfrosede tidspunkt kommer igen med fire og tyve timers mellemrum. Hver fire og tyvende time viser dette ur korrekt tid. Nu har det ligget her trofast, måske i mange år og vist sin tid. For hvem? Livet og tiden kan for de fleste synes at være ét. Den kamp et menneske må gennemgå i sit liv, de vanskeligheder eller glæder han kommer ud for, inddeler han i et før og et efter. Tænk om alle havde et ur som dette. Måske kunne mennesket så lære at livet er så langt større end tiden. Måske kunne de også lære af Carsten Hauch at der findes stjerner der ikke lyser for jorden men over den.« Så sagde Clamus.

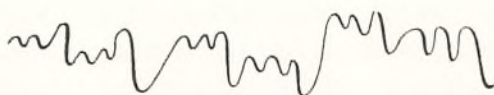
Men Rainer Maria Rilke siger det også. På sin måde:

*O Liv, mit Liv, forunderlige Tid
fra Stund til Stund dybt med sig selv i Strid,
ofte, i Gang, saa sløjt, saa tung, saa snigende,
og saa med eet paa brede, navnløst higende
udspændte Vinger som en Engel stigende:
o uforklarligste, o Livets Tid.*

*Af alle stort forsøgte Eksistenser,
hvis leves med mer Glød, mer dristigt Sind?
Vi staar og stemmer os mod vore Grænser
og river det Ukendelige ind.*

Nu står der tilbage at sige at mit ur løber for stærkt. Det bliver værre og værre. Op til ti minutter pr. time. Min gode ven Bent Jakobsen trøster mig med at der er kommet noget olie ind i værket. Så véd man det. En dag smider jeg det på en strand og køber et solur.

Fritz Norlan.

Velfærd - menneskeværd

På en højskole sker det, at man vover sig ind i heftige diskussioner med en flok elever. For nylig stoppede en sådan diskussion op ved følgende problem: »Består min tilfredshed og selvrespekt i, at mine roer står bedre end naboens, eller i, at de i år står bedre end i fjor?« Debatten havde som sin egentlige kerne konkurrencementaliteten i velfærdssamfundet. Lever vi på et sammenligningsgrundlag? Måler vi konstant vore ydelser og præstationer med andres og finder vort eget værd i forhold hertil? Er mine behov dikteret af naboen?

Også Karl Marx har gjort sig tanker herom. Han skriver et sted: »Et hus kan være stort eller lille – så længe de omgivende huse ikke er større, tilfredsstiller det alle fordringer til en bolig. Men rejser der sig et palads ved siden af det lille hus, skrumper det ind til en hytte, og det kan i løbet af den civilisatoriske udvikling skyde nok så meget i vejret – hvis paladset ved siden af skyder i vejret i samme forhold eller endnu hurtigere, vil beboerne af det forholdsvis lille hus stadig føle sig ubehageligere til mode, mere utilfredsstillet, mere trykket inden for deres egne fire vægge.«

Husker jeg rigtigt, var elevernes stilling i roe-debatten den samme, som Marx giver udtryk for: at menneskets stræben efter at nå højere end de andre – en vis stræben efter magtposition – er en væsentlig social drivkraft. Denne stræben, mente de, hører aldrig op, for når mennesket har løst de mest påtrængende problemer, sætter det sig straks nye. Mennesket skulle efter den tankegang ikke blive bedre af at få det bedre, ja, ikke engang blive tilfredsstillet af at blive bedre stillet. (Underligt forresten, at Marx kunne gøre sig til talsmand for denne tankegang.)

Mennesket er altså, vil man hævde, et krigerisk-egoistisk væsen, og i kraft af denne indstilling er fremskridtene sket. Uden den kunne velfærdssamfundet ikke skabes. Og ingen vil benægte, at fremskridtene er store netop i vor tid. At vi har fået skabt et velfærdssamfund, er de fleste også enige om. Inden for alle områder, hvor udviklingen kan gøres op i tal, er det let at tale om fremskridt. Vi producerer mere og mere.

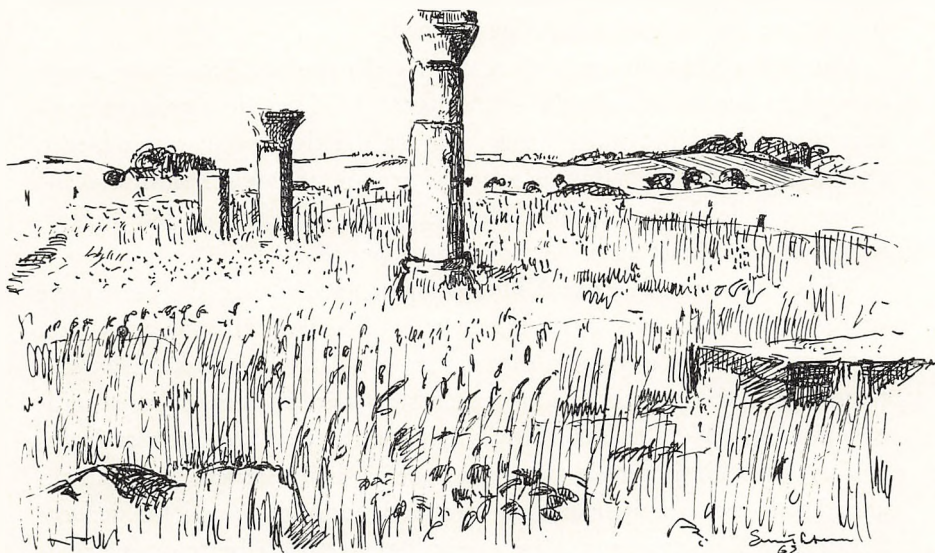
Levefoden højnes konstant. Vi lever længere og mere bekvemt end før. Altsammen først og fremmest takket være de store videnskabelige fremskridt, men for det andet, påstår man, takket være vort krigerisk-egoistiske væsen.

At alt alligevel ikke er i sin skønneste orden, er der i de senere år gjort kraftigt opmærksom på fra flere sider. Flere og flere i den brede befolkning får øjnene op for det. De egentlige provoer – ikke medløberne – har vel gjort sit til det.

En af dem, der på hjemlig grund klarest har søgt at påvise det skæbnesvangre ved vor situation, er den begavede kulturkritiker, digter og filosof Villy Sørensen, født 1929. Fra et par kapitler i hans bøger »Digtere og Dæmoner«, 1959, og »Hverken – eller«, 1961, vil jeg forsøge at drage nogle betragtninger frem i ovennævnte forbindelse. Når der citeres, er det fra disse bøger.

Villy Sørensen siger om fremskridtet, at det især har ytret sig gennem en fremadskridende specialisering, hvilket har bevirket, at de fleste har fået deres synsfelt begrænset. Mange er så optaget af deres lille felt, at de næppe har øje for, endsiges indblik i andres. Det medfører let selvtiltrækkelighed og mangel på overblik. Følgen heraf bliver indskrænkethed. Videnskabsmænd inden for et område har som regel ringe indblik i, for ikke at sige interesse for, hvad der foregår på andres områder. Der er dårlig kontakt videnskabsmænd og filosoffer imellem og ligeså mellem åndsarbejdere og politikere. Og vi almindelige har det som barnet i skolen, der hver time får at vide, at det fag, de nu skal have, er hovedfaget. Vi er i stor vildrede med hensyn til, hvad der er vigtigst eller gavnligst.

Videre hævder Villy Sørensen, at der er ingen tvivl om, at det menneske foretager sig, »og som ikke har direkte med deres medmennesker at gøre, gør de bedre og bedre, men skal man kunne øns om at tale om fremskridt, må det have noget med menneskene eller samfundets indretning at gøre. Jo mere magt, mennesket får over det ydre, jo mere magt må det – kunne man tro – have over sig selv, for ikke at misbruge magten eller lade sig misbruge af den«. De afgørende fremskridt, mener han, kan egentlig kun tænkes som fremskridt i moral eller humanitet. Og skal der kunne tales om fremskridt i historien, så må det mere vurderes i forhold til, hvor megen magt vi har fået over vor indre natur end over den ydre. Er vi nået længere i at forstå og beherske os selv? Det er ho-

vedspørgsmålet. Bruger man den målestok for fremskridtet eller udviklingen, er der næppe grund til at tale for højt om en sådan, for så skulle det have givet sig udslag i, at mennesket var blevet bedre med tiden.

De, der udtrykker en vis angst over for det, vi til daglig betegner som en udvikling eller et fremskridt, er da også bange for indflydelsen på menneskets karakter. Nogen falder for fristelsen til at angribe velfærdssamfundet, idet det står som resultat af udviklingen. Og det er da også mod det, de konservative kritikere retter det skarpe skyts: mennesket kan ikke tåle at få det for godt eller nemt. Dets moralske kvaliteter udfolder sig bedst i modgang. Hvorfor bruger ikke menneskene de muligheder for personlig udfoldelse, som velfærdsstaten byder dem? spørger de. Og deres næste spørgsmål bliver: hvordan bygger man de konstruktive kræfter i menneskene op? Og en del af dem har svaret parat: ved at sætte dem på prøve, det er krisen, som er skabende.

Kritikerne af velfærdsstaten mener endvidere, at den har taget initiativet, ansvaret og dermed personligheden fra den enkelte. Engang, siger de, var mennesket udstyret med friske sanser, store følelser og originale tanker. Nu har velfærdsstaten gjort det til et skrantent og indtørret individ – et upersonligt masse menneske, der ikke finder livet særlig

attråværdigt, hvorfor velfærdsstaten kan fremvise den høje selvmordsprocent og den udbredte åndelige sløvhed.

Men Villy Sørensen kan ikke acceptere denne dom. Den beror ifølge ham på en sammenblanding af velfærdsstatens idé og dens praktiske udformning. Hvad det sidste angår, kan og må der endnu rettes meget. Forenkling af en del administration, fjernelse af nogle kontorer o.s.v. vil gøre det hele mere praktisk. Herom hersker ikke stor uenighed. Større bliver den, når talen er om velfærdsstatens idé.

Velfærdsstatens idé, siger Villy Sørensen, er den, »at alle bør kunne føle sig sikre som samfundsmedlemmer, hvilket ikke vil sige, at de også bør kunne føle sig sikre som mennesker, for det bør de ikke. Den stiltiende forudsætning for hele velfærdssystemet er, at den kun er et middel, ikke et mål«. Og han tilføjer det, som turde være indlysende for enhver, at social sikkerhed aldrig kan være et mål i sig selv, kun en baggrund og – mener velfærdsstaten – en nødvendig baggrund for den enkeltes personlige eksistens. Men vi er tilbøjelige til at bytte om på middel og mål, ligesom det ofte sker med penge, der er et behageligt og bekvemt omsætningsmiddel, men ofte bliver gjort til et endegyldigt mål. I en tid, hvor det forholdsvis let lader sig gøre at sikre sig økonomisk og socialt, falder mange tilsyneladende for fristelsen til kun at søge den upersonlige ydre sikkerhed.

Velfærdsstatens opgave er at fjerne alle usikkerhedsmomenter af økonomisk og social art, der kan lægge sig hindrende i vejen for det enkelte menneskes individuelle udvikling. Velfærdsstaten må roses for, at den stort set har løst denne opgave. Men samtidig må man indrømme, at det ser ud, som om der med velfærdssystemets gennemførelse opstår fare for, »at mennesker lader sig friste til at suspendere deres egen besværlige personlighed, netop fordi det i velfærdsstaten muligvis i modsætning til alle andre former for samfund er muligt at klare sig ganske godt helt uden personlighed, man kan jo altid gøre nytte og få sin løn som fagmand og funktionær«.

Nu var tanken med velfærdsstaten netop det modsatte: at mennesket på baggrund af den ydre sikkerhed kunne få muligheder for at udvikle personligheden. En sådan udvikling kan nu engang ikke finde sted i et samfund, hvor individet må mobilisere al sin kraft og energi for blot at klare dagen og vejen. Det vil næppe være rimeligt at forlange, at mennesket her skulle opdage, hvad der er det ene fornødne. Det er endvidere

forståeligt, at man i en sådan situation let kommer til at anse den sociale sikkerhed for det højeste mål.

I og med vort velfærdssamfund er vel for første gang i historien skabt den ydre sikkerhed, som skulle befordre en personlig udvikling. Mennesket er blevet frigjort til, som det hedder, at kunne søge sin personlige sandhed. Men selv om vort mål: en ydre sikkerhed, er nået, tør vist ingen for alvor mene, at den tilfredshed og trivsel, som man håbede var ligefrem proportional hermed, er kommet. Dertil er vort forbrug af piller og antallet af nervepatienter for stort. Harmonien udeblev.

Reaktionen bliver da for manges vedkommende, at man i vrede vender sig mod velfærdsstaten, der som nævnt påstås at have taget initiativet fra os. Hvad er mennesket, når det ikke har noget at kæmpe for? Hamlet giver svaret: et dyr. Eller man siger: mennesket har ikke andre retningslinjer for sit liv end dem, samfundet dikterer. Til disse angribere er der at sige, at de har begrebet meget lidt af det hele. Hvis de med ordene: noget at kæmpe for, mener noget ydre, tager de fejl. Hvis de tror, at samfundet skal diktere mennesket retningslinjer, tager de også fejl. Velfærdssamfundets opgave er kun den ene at forlene os med den omtalte sociale og økonomiske sikkerhed. En menneskelig sikkerhed har den aldrig lovet os, og en sådan vil den aldrig kunne give os.

Hemmeligheden bag hele misæren er Villy Sørensen tæt på sporet af, når han siger: »Hvor samfundet byder en vis upersonlig sikkerhed, får man større lejlighed til at søge sin personlige sandhed – og måske til at lade være.« Ønsker man at støtte velfærdsstatens angribere, må man nødvendigvis indrømme, at velfærdsstaten har gjort det sværere ved at gøre det lettere. Det er altså lettere at være travlt beskæftiget med dagen og vejen end at få tid til at udvikle sig som menneske. Nervepillerne, angstneuroserne og selvmordene skal nok snarere ses som et udtryk for, at vi magter kun ringe den opgave at få tid til at beskæftige os med de eksistentielle problemer: Hvad kan vi vide? Hvad tør vi håbe? Og hvad skal jeg gøre?

Den krigerisk-egoistiske holdning (jvnf. roerne og huset), siger Villy Sørensen, udspringer af de uforløste private konflikter. Det er dem, der må kæmpes med, altså en indre kamp og ikke en ydre. Ens eget værd får man næppe bevist i en kamp for at overgå andre.

Thomas Bruun.

Absurd teater

I de sidste 10–15 år har teatergængere og fjernseere stiftet bekendskab med det absurde teater. Begejstringen har langt fra været udelt. Ofte har tvivlrådighed været den herskende reaktion: »Hvad er meningen? – »Vil man gøre nar af os? – Tager man os ikke alvorligt mere?« Eller man har sagt: »Er det nu ikke for moderne – for stærkt – for negativt?«

Ordet absurd er ikke nyt. Slår man det op i en almindelig fremmedordbog, får man det oversat med ordene meningsløs, fornuftstridig. Vi har derfor lov at spørge, om de absurde dramatikeres budskab til os er, at tilværelsen er meningsløs. Vi oplever nemlig i mange af deres skuespil en bestræbelse på at tage urimelige forestillinger og tomme vaner fra os. Ja, vi møder en slags nedtælling til nulpunktet, hvor der kun er ensomhed og fortvivlelse tilbage. Det er f. eks. tilfældet i Ionescos skuespil »Den skaldede sangerinde«, hvor først og fremmest de tomme ord, fraserne og selskabskonversationen, hænges ud. Sproget bliver dæmonisk i dette skuespil, det vil ikke tjene os, men selv herske. Ordene hamrer sammen med urslagene i stigende rytme angst ind i menneskene, så de ender i en jungletilstand, hvorfra ingen finder udvej.

Eller vi møder hos samme dramatiker i énakteren, »Stolene«, et gammelt ægtepar, der har et godt budskab, som de glæder sig til at bringe videre. De har så travlt med at stille stole frem til alle tilhørerne. Alligevel styrter de sig ud ad hvert sit vindue, og taleren, som skulle give deres budskab udtryk, viser sig at være stum.

Vi lader os så nemt forlede til fortolkninger og nemme forklaringer: »Det må stå for det . . . Det symboliserer det . . . « o.s.v. Og mange af vore iagttagelser skal nok være gode, måske i og for sig rigtige, men hvis rebusen går let op, er der først virkelig grund til at frygte, at vi har misforstået det hele.

En god fortolker af det absurde teater er sceneinstruktør Klaus Hoffmeyer. Han forklarer dette teaters væsen ved at referere en scene fra filmen »Guldfeber«, hvor Chaplin kommer gående på sin sædvanlige måde hen ad en smal bjergsti. Da han har passeret en hule, kommer der

pludselig en bjørn ud, og den giver sig til at lunte i hælene på ham. Han bemærker imidlertid ingenting, men er blot optaget af ikke at falde i afgrunden eller skrabe sig på den farlige fjeldvæg. Det hele er meget faretruende. Men med ét forsvinder bjørnen ind i en anden fjeldhule, og Chaplin iler videre, ingen ved hvorhen, uden nogensinde at opdage det drama, han har spillet med i.

Som denne uafsluttede historie er det absurde teater. Det fastholder tilskueren på et stade af forbløffelse eller undren. Det absurde teater fremstiller sådanne uafgjorte situationer, hvori mennesket spiller en grotesk rolle, ofte uvidende om, hvad der egentlig sker.

Det absurde teater vil lære mennesker at undre sig over tilværelsen og vise os, at den er for sammensat og underfundig til let at lade sig forklare, hverken af naturvidenskab, rumforskning, psykologi eller politiske ideologier. Derfor river dette teater sig kraftigt løs af den gamle, såkaldte naturalistiske teatertradition, hvor man netop er så ivrig efter at bringe en løsning eller forklaring på alt under solen. Når det i det absurde skuespil vrimler med overnaturlige træk: mennesker, der forvandles til næsehorn, damer med flere ansigter, indbildte sværd, som dræber skolepiger o.s.v., er det netop en protest mod det naturalistiske teaters overdrevne omhu for at føre virkeligheden op på de skrå brætter.

De absurde dramatikere erkender, at teatret netop ikke er virkelighed, og de finder det derfor nærliggende at anvende scenen til at fremkalde en følelse af uvirkelighed, så man må knibe sig selv i armen for rigtig at forstå, at man er til, som Ionesco udtrykker det, eller for at lade os opleve, at vi mennesker er som Chaplin i »Guldfeber«; vi iler af sted uden rigtig at vide, hvorfra vi kommer, og hvad der skal ske med os, travlt optaget af bagateller, uden mål og uden at ænse, at vi måske har en brand eller en bjørn i hælene.

Det er altid selve den menneskelige eksistens, der er emnet i absurd dramatik. (Dette har den i øvrigt tilfælles med højskolen!) Alle ydre holdepunkter nedskrives bevidst til et mindstemål for at tvinge os til i skuespillet at genkende os selv – og ikke vore naboer. Af samme årsag er personerne ofte anonyme. De kan hedde Jacques, som på fransk betyder enhver, hvis man staver det lidt anderledes. Eller de hedder Roberte I og II og III og IV eller simpelthen A og B og C. Eller de bliver til overdrevne typer, som tilmed ofte fremstilles med masker. Især er klovnen en gennemgående figur i det absurde teater, altså den lille

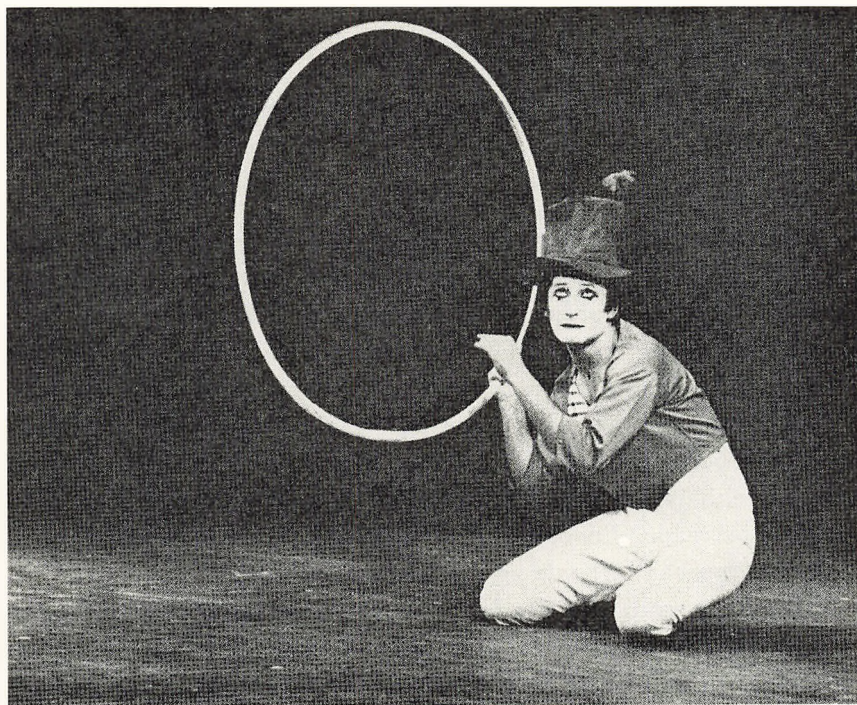
mand i en overmægtig situation. I Samuel Becketts skuespil vrimler det med klovner: de to vagabonder i »Vi venter på Godot«, Nagg i den ene skraldebøtte i »Slutspil«, Winnie i en jordhøj i »Glade Dage«. De minder os alle om danaiderne, de fem døtre af Danaos, som ifølge den græske mytologi blev sat til i dødsriget at øse vand i et bundløst kar med sønderbrudte krukker. Eller om Sisyfos, der i underverdenen skulle stemme en stor sten op ad et bjerg; men hver gang han nåede toppen, rullede den ned igen. Også de befandt sig i en situation uden løsning – med andre ord i en absurd situation. Becketts klovner befinder sig ligeledes i et tomrum mellem de eneste to sikre begivenheder, fødsel og død. Med døden for øje beskrives dette tomrum, der skal fyldes med et eller andet, som en ventesituation. Nagg i sin skraldebøtte og Winnie i sin ørken af skridende kviksand har bogstaveligt talt kun hovedet oven for graven. Hver dag er en gentagelse, men dog fylder den Winnie med undren. Hver aften slutter hun med samme fortryllende udholdenhed: »Åh, det er en glad dag, – det har igen været en glad dag! (Pause). Trods alt. (Pause). Indtil nu«.

Hvis vi tænker på en Beckettforestilling, vil det typisk nok gerne være et billede, der står tilbage i erindringen. Scenebilledet med skraldebøtterne eller kvinden i sand til brystet – siden til halsen – har forundret os, men også sammenfattet det hele. Det er karakteristisk, at der i det absurde skuespil næppe er tale om nogen udvikling, men at alt er til stede på én gang ligesom i en mobile. Når den drejer, belyses den samme ting hele tiden på en ny måde. Det absurde teater er ved at nærme sig billedkunsten. (Derfor vokser scenografens – kulissemalerens – andel også stadig i disse teaterforestillinger).

I dette århundrede har vi lært at se *på* et billede i stedet for at se igennem det, at se på kompositionen og farverne i stedet for at filosofere os frem til et motiv. Vi er begyndt at forstå, at malerens opgave ikke er at fremstille en ko eller noget andet, men at skabe et billede.

På samme måde må vi nok lære at se *på* og ikke igennem teatret. De absurde dramatikere mener, at vi har fået dårlige teatervaner af den naturalistiske scenekunst. Vi falder alt for ment for fristelsen til at sidde og fortolke og omskrive. Vi vil allerhelst tages ved hånden af en teateranmelder, som kan oversætte det hele for os.

Når det absurde teater betjener sig af de stærkeste virkemidler, er det først og fremmest et forsøg på at lukke publikums øjne op for teatret

selv. Vi er nemlig hverken til en diskussionsaften eller et vælgermøde eller hos en psykiater, når vi er i teater. Teatrets væsen er netop at være teatralisk; derfor går det an at udnytte dets muligheder, f. eks. til at forstærke en følelse til det yderste på samme måde som det sker i et expressionistisk maleri. Ved forstærkede følelser, gennem et fortættet billede eller et nærbillede, vil der i det absurde teater opstå en scenisk virkelighed, som slynges ud imod tilskueren, således at det også bli'r hans virkelighed. Han har ikke andet at gøre end åbent at tage imod udstrålingen fra scenen og dens personer, mere sig, når de gøgler, blive rystet, når de chokerer ham og først og fremmest undre sig, når noget uventet sker. Skulle det absurde teater have sin egen maske, midt mellem komediens grinende og tragediens grædende, siger Klaus Hoffmeyer, måtte det blive en maske med cirkelrund mund og åbne øjne, en forbløffelsens maske.

Inge Bruun.

En filosoferende maler

I almindelighed giver lødige kunstnere sig som bekendt sjældent af med at udtale sig om, hvad de har villet udtrykke med deres værker. Og bliver de direkte opfordret til at udlægge, hvad hensigten med deres egne kunstneriske frembringelser har været, undslår de sig som regel for at svare – eller kryber måske udenom ved at komme med nogle formelle kommentarer, som ikke siger noget om værkernes »egentlige indhold«. Denne tavshed – hvad enten den nu er åbenbar eller fordækt – kan og bør man selvsagt ikke tage kunstneren ilde op, for enten findes der ikke nogen anden måde, eller også er det netop den eneste rigtige måde, hvorpå kunstneren kan forholde sig i denne sammenhæng.

Sagen er jo nemlig for det første, at værkernes indhold eller formål langt fra altid er kunstneren selv bevidst. »At skabe et billede er en proces med ukendt forløb og resultat. Det er mig altid en gåde, hvordan jeg har lavet et af mine billeder,« har Asger Jorn et sted udtrykt sig og dermed vist, at han ikke er en undtagelse fra denne regel. Men hertil kommer det helt afgørende, at når kunstneren frem for alt vil, at hans værker skal opleves – ikke bare »forstås« – så må han selvfølgelig lade dem tale for sig selv. Et andet Jorn-citat om denne situation: »Kunstens væsen er ikke i så høj grad en stræben, som den er en afsondring af oplevelser.« Derfor er det altså også kun den, der møder værkerne åbent for at lade kunstnerens oplevelser, som de har præget værkerne, trænge ind i sig, der får det tilsigtede udbytte – ja, det er i virkeligheden netop kun ham, der forstår kunstværkerne.

Imidlertid findes der jo kunstnere, som sideløbende med deres kunstneriske virksomhed arbejder med fundamentale problemstillinger også på et teoretisk plan, og der er naturligvis intet til hinder for, at dette kan føre til noget i sig selv værdifuldt. Og det skulle vel være tilstrækkeligt at nævne f. eks. Edvard Munchs dagbogsnotater eller Paul Klees æstetisk-filosofiske betragtninger som eksempler på, at det kan være både interessant og givende at sammenholde en formende kunstners værker med det, han måtte have udtrykt i ord. Det er hensigten i det føl-

En filosoferende maler

gende at omtale nogle af de centrale tanker i Asger Jorns forfatterskab også med henblik på at referere lidt af den dialog, de så tydeligt fører med temaer fra hans bildende arbejder. Af indlysende grunde er det her kun muligt at bringe en ikke fyldestgørende gengivelse af Jorns billeder og kun et par eksempler.

Der er vel almindelig enighed om at betragte Asger Jorn som en betydelig maler, der samtidig har en ikke ubetydelig litterær produktion bag sig. Denne omfatter et ret stort antal artikler og en halv snes bøger, der m. h. t. faglige emner spænder over politisk samfundsteori, videnskabelig erkendelsesfilosofi, æstetik, mytologi, grafisk symbolik, kunstkritik m. m. – altsammen undertiden i den skønneste blanding var man nær ved at tilføje! I et par af sine bøger arbejder Jorn i al fald med så mange forskellige tråde på samme tid, at det hist og her kan være ret møjsommeligt at få rede på meningen med visse passager. Men i øvrigt kræves der såmænd ingen særlige forudsætninger for at læse ham. Artiklerne i tidsskrifterne »Helhesten« (1941), »Samleren« (-44), »Drakabygget« (-62) og i særdeleshed bøgerne »Held og Hasard« (-52) og »Naturens Orden, De Divisione Naturae« (-62) er af særlig interesse her.

I »Held og Hasard« har Asger Jorn ifølge eget udsagn stillet sig den opgave at finde ud af, hvad det begreb, man kalder æstetik, egentlig står for. Læseren erfarer dog snart, at bogen foruden at være en analyse af selve begrebet æstetik også er – eller måske især er – Jorns forsøg på at trænge til bunds i en fundamental problemstilling i nutiden, som det nok kan være naturligt for en maler at angribe netop fra æstetikkenes synsvinkel.

I forordet til 1963-udgaven af bogen fortæller Jorn, at han nu bagfter er blevet klar over, at bogen handler om »det ophøjede«. Og han fortsætter: »Der er en sætning af Kant, der har bidt sig fast i mig. Den lyder sådan: »Natten er ophøjet, dagen er skøn«. Det er ejendommeligt,« siger Jorn, »at se Kant opstille en modsætning mellem to æstetiske kategorier på denne virkelig dialektiske måde som nat og dag.« Han sammenholder dette med et andet Kant-citat: »Det ophøjede griber, det skønne henriver. Det ophøjede er altid stort, det skønne kan også være lille.« Lidt senere nævner han, at Jens August Schade har brugt udtrykket, at »man kan falde så dybt, at man begynder at falde opad,« og så skriver han: »I dag forlader mennesket Jordens overflade, og vi er inde i en ny, ophøjet verden, der er blevet større ved et frafald til alle sider.«

Med denne paradoksale sætning har Jorn, om man så må sige, haft tilstrækkeligt held til i kort form at udtrykke den grundopfattelse, som man stifter bekendtskab med i hans filosofiske skrivelser, og som også ligger til grund for de temaer, han beskæftiger sig med i sin kunst.

Rumfarten er som bekendt i allernyeste tid blevet en slags symbol for os på det faktum, at specielt naturvidenskaben – navnlig i de sidste halvtreds år – har gjort landvindinger i et næsten eksplosivt tempo. Og den er nok i endnu højere grad blevet et symbol på, hvilke vældige perspektiver af menneskelige muligheder der synes at åbne sig for os gennem fremtidig forskning. Som man kan læse det, også af visse af hans tidlige, overvejende kubistiske billeder, kan Jorn lade sig fascinere af dette syn, sådan som enhver vel må kunne det.

Det hører jo imidlertid med i denne sammenhæng, at det erkendelsesbillede af den materielle verden, som naturvidenskaben i vor tid har givet os indblik i, alene ved sin strukturelle storslåethed og sine hidtil usete dimensioner, i høj grad må trække opmærksomheden bort fra mennesket selv. Men fuldt så afgørende er det jo, at naturvidenskaben såvel som filosofien i det samme tidsrum har erkendt, at de på hver deres felt har bragt sig selv frem til en principiel ydergrænse for, hvad der lader sig opfatte eller beskrive af det menneskelige intellekt.

Det er nu snart fem hundrede år siden, at vi med renæssancens tro på menneskets guddommelighed fik greb om den forestilling, at mennesket i sig rummer muligheden for at blive alle tings behersker. I dag har vi måttet slippe denne forestilling og give plads for en erkendelse af, at det næppe vil blive muligt for mennesket igen at få tag i en sådan tro på sit eget intellekts over-kosmiske natur. Og på samme tid er det blevet os ganske klart, at den rolle, mennesket er i stand til at spille – såvel som den plads, det indtager – i den samlede natur, er af betydelig mere beskeden omfang og karakter, end det indtil for nylig har været almindelig antaget.

En egentlig systematisk fremstilling af denne filosofi finder man ganske vist ikke i Jorns skrevne produktion. Men i bogen »Naturens Orden« og til dels også i »Held og Hasard« har han – lidt spredt, men utvetydigt – især med støtte i Søren Kierkegaard formuleret et opgør med den filosofiske idealisme, specielt som den er udformet hos den tyske filosof Hegel. Det skal dog ikke skjules, at man under læsningen af »Naturens Orden« sidder som et temmelig desorienteret vidne til, at Jorn

En filosoferende maler

med det vovemod, som i maleriet er med til at vinde ham store sejre, kaster sig ud i ærgerrige forsøg på at løse en række teoretiske erkendelsesproblemer; men udbyttet af hans anstrengelser er beskedent, og det resulterer ikke sjældent i nogle særdeles flyvske teser. Men han tager vel at mærke selv forbehold over for disse resultater og overlader det sidst i bogen til dem, som har forudsætninger for det, »at sætte den bold i spil, som jeg her har leget med«. Men i øvrigt er det indlysende, at det forhold, at Jorn ikke kan siges at have succes som konstruktiv erkendelsesteoretiker, ikke kan være tilstrækkelig begrundelse for at afvise ham som filosoferende essayist. Om Jorns rids til en analyse af vor fundamentale situation må man for mig at se fastslå, at det netop er en så træffende udredning, at den kan godtages som en fulgyldig – omend vel ikke udømmende – fremstilling af grundlaget for modernismen. De formelle ændringer, som er sket i alle kunstretninger: i maleriet bortfaldet af centralperspektivet, i det absurde teater det »naturlige« miljøes vigen bag personerne, i romanen det rationelt betingede handlingsforløbs begyndende ophævelse o.s.v. – alle disse parallelle, modernistiske stilformer har rod i denne situation.

Men ved »fracfaldet til alle sider« er verden blevet både større og mere ophøjet. Så tidligt som i 1939 skrev Jorn i et udstillingskatalog for malersammenslutningen »Linien«: »Der findes værdier, man modtager uden at være sig det bevidst, som trænger ind i det dybeste af éns sind, der er som splinter af troldspejlet, og som man vil eller ej arbejder sig langt ind i hjertet på én. At fornægte disse værdier er at gøre vold på sig selv . . . men at acceptere dem og gøre sig dem bevidst er arbejde og kamp, det er livsbekræftelse og rigdommen ved at kunne og turde modtage.«

Overbevisningen om det »ophøjede« havde han altså, men på denne tid var Jorns billeder endnu i det væsentlige stilistisk uforløste. Trin for trin frigør han sig fra det kubistiske og det rent abstrakte maleris intellektuelle og æstetiske konstruktivisme, imens han henter stadig større inspiration fra surrealismen – uden at han dog på nogen måde kommer ud i denne retnings golde, konkret-udformede »psykoanalyser«. Hans sind er åbent for det, som han selv har omtalt som de »intime banaliteter«, og gradvis finder hans intentioner friere udtryk. Det sker først i hans småtegninger, hvoraf et eksempel fra 1944 er gengivet her.

Det første indtryk (se side 47) er en forholdsvis monoton udfyldning

En filosoferende maler

af fladen med rette og slyngede linier. Men straks efter fanges éns blik af forskellige figurer i motiver: et ansigt, en fugl, en kvindefigur, væsener af forskellig slags, småkryb etc. – et væld af organiske former, hvor af mange bliver stadig tilbagevendende indslag i Jorns billedverden. Jagttagerens første oplevelse af et næsten demonstrativt kaos bliver lidt efter lidt afløst af en følelse af mangfoldighed – ja, man ser liv udfolde sig sprudlende og af og til skræmmende, men trods alt i en helhed. Og hele sceneriet bliver ved at fængsle én ved sin rigdom af kontraster, som korresponderer indbyrdes og spænder hinanden op til noget uudtømmeligt. De enkelte figurer får samtidig stærkere tag i én, de er maskeagtige, er i højere grad ting med egen værdi, end de er gengivelser af noget bestemt. Og nu er det ikke længere jagttageren, der »trænger ind i« motivet, men hele billedets verden kommer én i møde. Den næsten omslutter én, mens man engageres i dens intense liv. Det er nærliggende at påstå, at denne tegning stilistisk står i betydelig gæld dels til helleristningerne og dels til dyreslyngsmotiverne fra den oldnordiske kunst, men som ikke-fagmand er jeg ude af stand til at føre bevis for denne på-

stand. Den traditionelle æstetiske regel om ved en udvælgelse og begrænsning af udtryksmidlerne at skabe harmoni mellem de uendeligt mange forhold finder ingen anvendelse her, fordi bestræbelserne for at levendegøre rytters og kræfters karske udfoldelse udelukker en forhåndsbegrænsning i valget af virkemidler.

Helt rent og stærkt udtryk finder alt dette dog først, da det lykkes Asger Jorn i maleriet at frigøre farverne fra former og figurer. Som eksempel på hans maleri er valgt »Den tavse myte, opus 2« sammen med beslægtede studier. Det findes i en endelig udgave på Silkeborg Bibliotek, men er blevet noget medtaget efter brand. Jorn malede det i 1952, kort efter at han var vendt hjem fra adskillige års ophold i Frankrig. Tre-fire-fem figurer er, hvad man først lader sit øje indfange af i motivet. Midt i billedet hersker et væsen, hvis overkrop og hovede på samme tid er øgle, hest, rovdyr og neanderthalmenneske med en fri og stærk holdning. Yderst til højre er et ansigt, som er menneske, barn og nok især kvinde. Det har øjne, der er modtagende som et barns, når det lytter til eventyr, men de lyser samtidig af næsten glødende liv og fryd. Og de samler hele billedet i sig, når de stirrer på betragteren, så man tryllebindes ved mødet med dem. Under himmellegemet længst til venstre er et tredje væsen, der som et dyre-, fugle- og hvalroshovede vokser op af et havlandskab. Den centrale figur har endnu et ansigt bag sit hovede, det er ansigtet af en menneskemand. En omfavnelser af skikkelsen med øjne-ansigtet er antydning. En midterakse deler hele motivet i to halvdele, modsætningsfyldte, men dog et hele, ja, en syntese. Billedet rummer ret kraftige følelsesudslag, men er ikke stemningsskabende. Det indeholder dramatiske situationer, men gengiver ikke et egentligt handlingsforløb. Et stykke symbolik i traditionel forstand er det heller ikke, men derimod et sagligt essay. Temaet for det er naturen som kosmos og mennesket deri. Det fortæller en tavs myte om menneskets fundamentale samhørighed med hele det stadigt brydende univers. Hele motivets fremtoning har først og fremmest rituel karakter, og det drager gennem øjenparret betragteren med sig ind i den tavse myte.

Fælles for de to billeder, der er gengivet her, er, at de indeholder en afstandtagen fra den ensidigt rationelle og overdrevent menneske-centrerede livsholdning, som især kan føres tilbage dels til den græsk-romerske og dels til renæssancens indflydelse på vor livsforståelse. Som noget, der derimod i højere grad er bevaret i nordisk kultur, udtrykker

En filosoferende maler

billederne forståelse af menneskets umiddelbare og levende tilhørsforhold til den universelle natur. Og her har Jorn henledt opmærksomheden på noget væsentligt.

— — —

Et citat af Asger Jorn til slut (fra en debat med Ole Sarvig i »Samleren«, dec. 1944): »Om nogen ny erkendelse i forbindelse med den abstrakte kunst er der ikke tale, snarere om et nyt erkendelsesområde. Men en ting er at erkende noget, en anden at opleve eller gennemleve det. Dér er det, den abstrakte kunst sætter ind i en følelse af livets pulsslag og vækst – i sig selv en aktivisering af de dybt liggende kræfter, der er en bærende vitalitet langt dybere nede end vor erkendelse, ikke i stedet for videnskaben, men inspireret af den«.

Johan Tange.

Skoleåret 1966-67

Elevholdet på vinterskolen 1966—67 var geografisk sammensat som følger: 46 nørrejyder, 23 sønderjyder, 2 fra Sydslesvig, 13 fynboer, 49 sjællændere, 7 kom fra Bornholm, Lolland, Falster, Møn og Femø, 2 var fra Grønland, 3 fra Island, 10 fra Norge, 1 fra Sverige, 1 kom fra USA og 1 fra Frankrig. 50 havde været elever på efter- og ungdomsskoler, 5 på andre højskoler, 64 på landbrugsskoler, handelsskoler, tekniske skoler o. a. faglige skoler, 55 havde besøgt gymnasier og realskoler. Kun 5 var uden anden skolegang end de 7 år i børneskolen.

I lærerkredsen skete kun få ændringer. Foruden en svensk og en norsk lærerinde ankom som nybegynder *Kirsten Jensen* fra Pedersborg ved Sorø. Hun overtog pigegymnastikken og uddannelsen af de kvindelige delingsførere. Desuden vendte højskolelærer *Lars Thorkild Bjørn* tilbage efter en periode ved norske højskoler. Han havde før været lærer her (1963—64). Sammen med fru Marianne og deres lille pige flyttede han ind i en af de mange — ca. 200 — nye villaer, som er bygget i skolens nabolag i løbet af den sidste halve snes år. L. T. B. fik næsten fuldt timetal, men var borte et par eftermiddage til historie på Danmarks Lærerhøjskole i København.

Hvad arbejdsplanen angår, har eleverne de senere år foreslået os at lægge enkelte andre fag ind i de timer, hvor alle før var med til sprog eller regning eller håndarbejde. Det skete nu og viste sig at være en god ordening i nogle henseender, selv om enkelte fag fik en ringere plads på skemaet end tidligere. Desuden blev håndarbejde og regning gjort til bortvalgsfag, og det er jo rimeligt med den nuværende elevsammensætning, skønt det langt fra er sikkert, at det altid er »de rigtige«, der frigør sig. — Det gamle fag »landbrugstegning« udgik, formodentlig for stedse; det har ellers eksisteret, siden Grundtvigs Højskole lå i København, og i skolens arkiv er opbevaret mere end 100-årige fine elevtegninger fra dengang. — Anny Houmand overtog faget musikkundskab. Dramatik havde så stort tilløb, at faget måtte deles i to mellem Inge Bruun og Emil Petersen. — Omkring 25 af de 90 piger bortvalgte broderingerne. Til gengæld fik Tine Tang så mange til tilskæring, at klassen af og til måtte skæres over. — Ordningen, som vi indledte i fjor, med samfundskundskab i fire grupper, havde fungeret godt, så vi beholdt den — denne vinter med Bjørn, Bruun, Bent Jakobsen og Tange som lærere. — Desværre måtte faget verdenslitteratur udgå, men det kommer igen fra november 68. — I stedet for en fast *timefordeling* mellem lærerne i verdenshistorie fandt vi til elevernes fordel ud af en *emnefordeling* i stedet for. — Bortset fra en enkelt delingsføretime standsede undervisningen hver lørdag til middag. Samtidig oprettede vi en »filmklub«, som bestyredes af eleverne selv, og som man mod kontingent kunne deltage i. Mange var med. Lars Thorkild Bjørn var ophavsmand, rådgiver og operatør, ligesom han varetog den undervisning i filmkundskab, som blev knyttet til klubbens arbejde. En række gode film kom på den måde på

Vinterskolen

lærredet i foredragssalen: »Ingen tid til kærtegn«, »Dilemma«, »Lørdag aften — søndag morgen«, »Kvinden i sandet«, »De 63 dage«, »Hvordan man stjæler en milliard«, »David og Liza«, »Blændværk«, »Silkehud«, »Hjælp — jeg har fået bil« etc. — Vi fortsatte med emnedagene. Tre gange i løbe af vinteren sagde vi farvel til timeplanen og kastede os i 1, 1½ eller 2 dage over et enkelt emne. I vinter var der først en kunst-dag; det var i den anden weekend i december. En større kunstudstilling blev arrangeret i gymnastiksalen. Der var værker af *Axel og Lis Brüel, Andreas Friis, Else Steen Hansen, Kirsten Juul Hansen, Knud Michelsen, Mette og Tue Poulsen, Ulf Rasmussen, Herman Stilling, Gunnar og Karen Westman*. Det var navnlig lokale kunstnere, og vi skylder dem megen tak for beredvillig medvirken. Udstillingens primus motor var Bruun, som også ordnede emnedagens andre indslag, diskussioner, film, foredrag etc. — Senere hen havde vi en tilsvarende dag om nogle vigtige ulandsspørgsmål. Dagen, som Tange tilrettelagde, blev indledt med et foredrag af lektor, museumsinspektør *R. Meyer-Heiselberg* om »Afrikansk kultur og historie«. Grupperne beskæftigede sig med befolknings- og ernæringsforhold, erhvervslivet, sundhedstilstande, skoleforhold, politiske og kulturelle tilstande i Indien, Ghana og Brasilien. Fællesmøderne i foredragssalen rummede dels rapporter fra grupperne med belysning af enkelte udvalgte, vigtige emner, dels en paneldiskussion om Danmarks forhold til ulandene, hvori deltog *Svend Erik Bjerre, Ulandshøjskolen, fhv. statskonsulent i Japan, gårdejer Emil Fenger*, tre elever, tre lærere og to ghanesere fra landbrugsskolen. — I øvrigt var hele den nordiske udveksling sidst i januar lagt an som en emneuge, men herom senere.

Møder, foredrag og diskussioner

Vore offentlige møder samlede som vanligt kun begrænset tilslutning udefra. Der er dog altid en lille flok på 50—70, som følger foredragene. Dertil kommer landbrugsskolens elever, som vist ikke nogen vinter er mødt flittigere op. Vi blev derfor alligevel en stor forsamling hver gang. — Ved det første møde talte forstander *Erik Dablerup*, Testrup Højskole, om forfatteren Johs. V. Jensen på baggrund af den fornyede diskussion om hans bøger. — Ved adventsmødet den sidste november-søndag var der mange i kirke hos valgmenighedspræst *Solveig Bording*. Bagefter talte højskolelærer, cand. theol. *Mads Lidegaard* om det nye Grønland. Og om aftenen var der en Obstfelder-aften ved skuespiller *Finn Lange* fra Nationalteatret i Oslo. Det var forbavsende, synes jeg, at en sådan udlænding i tilværelsen, som Sigbjørn Obstfelder jo er, kunne fange eleverne. Selv synes jeg, at noget af hans produktion først og fremmest er af psykiatrisk interesse. Men det må jo skyldes, dels at denne nordmand i sandhed er en stor digter, og så at hans landsmand fortolkede ham på udmærket vis. — Et par aftener efter holdt vi et diskussionsmøde for os selv med to politikere fra de nye partier som indledere. Det var folketingsmændene *Poul Dam* fra Socialistisk Folkeparti og *Poul Anthonsen* fra Liberalt Centrum, der begge otte dage før havde vundet sejr ved novembervalget. De skulle som indledning til aftenens debat forsøge at udrede skillelinierne mellem en moderne liberalisme og en demokratisk socialisme. — Først i december var der gået 50 år, siden Danmark afstod de tre vestindiske øer til De forenede Stater. I den anledning havde vi inviteret vestinderen *Victor Cornelius*, som i mange år har været skolemand i Nakskov. Han fortalte sit livs gribende eventyr og sang negro spirituals for os og med os. — Midt i måneden var vi på landbrugsskolen, hvor direktør *Wraae-Jensen* fra husholdningsselskabet viste smukke lysbilleder fra Ungarn. — Efter nytår besøgte en af Holger Begtrup's elever os, fhv. højskoleforstander *Jens Marinus Jensen*, Århus, og berettede om FN's tidligere generalsekretær, svenskeren Dag Hammarskjöld. Samme aften havde vi en kæmpeforsamling til redaktør *John Danstrups* foredrag om kulturrevolutionen i Kina. — Ved afstemningsmødet den 10. februar, som vi igen afholdt sammen med Sønderjysk Forening for Hillerød og Omegn, talte fru *Margrethe Christiansen* (Pip) om Sønderjylland som Nordens grænseland, og *Sigurd Kramers* vinterkor sang. — Forfatteren *Bjarni M. Gislason* fra Island besøgte os sidst i februar; han berettede om håndskriftsagens øjeblikkelige stilling og fortalte derpå den gamle saga om Gunløg Ormstunge og Helga den Fagre. — Aftenen efter var her påny en diskussionsaften. Emnet var »Fremtidens samfund«. Repræsentanter fra VU og DSU indledede debatten, nemlig *Jørgen Brøndlund* og *Claus Ebbesen*. — Vi havde haft mange gæstetalere udefra. Men nu fungerede det pludselig ikke mere. Begge vore marts møder gik i vasken; revypræsten sendte uventet afbud til det ene, og en bilulykke ramte den israeler, der skulle have fortalt os om livet i en af de dengang så udsatte kibbutzer under Syriens bjerge.

Udflugter, skuespil, udveksling etc.

1966—67 var ikke så rolig en vinter, som vi er vant til. Vi må selvfølgelig gi'

Vinterskolen

»Tyvernes ansigt«

digteren ret i, at fred ej altid er det bedste. Det ville ligefrem være betænkeligt, om det hele var lutter lagkage, og der slet ingen brydninger og problemer var. Men 66—67 gav os et par oplevelser, som det ikke er nogen fornøjelse at tænke tilbage på. Dog nok derom! Det svarede nu og da til vinterens meget skiftende vejr, som endte i en martsstorm, der flængede 15—16 rygningssten af skolen og gjorde det af med et par skorstenspiber. Nuvel, meget godt og aktivt skolearbejde fandt sted, sådan som det allerede er antydnet foran. Og selv om den daglige gænge flere gange blev afbrudt, var langt de fleste afbrydelser — dels de traditionelle, dels de helt nye — kun til glæde for os.

Der blev f. eks. af danskholdene leveret en række gode lørdagsunderholdninger, som samlede praktisk taget alle. Skal noget fremhæves, må vi konstatere, at det blev bedst, når der var en linie i underholdningen.

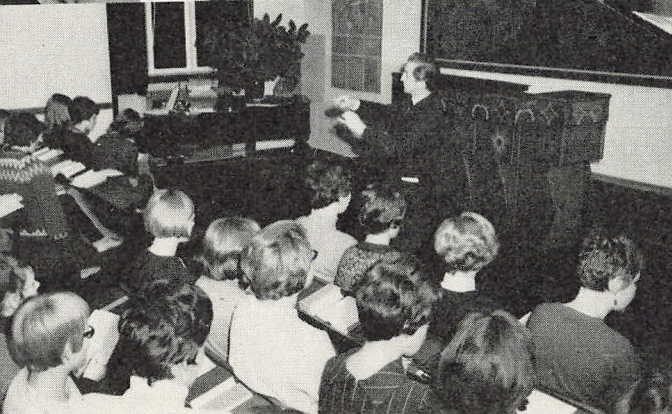
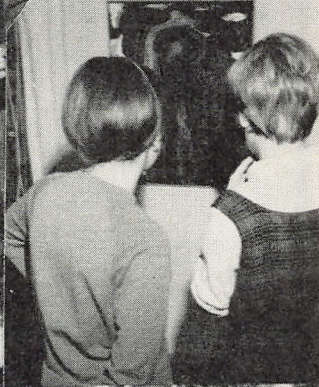
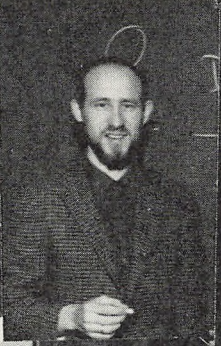
En del aftener bød på skuespil ved lærerkredsen. Vi læste Kaj Munks »Han sidder ved smeltedigelen«, H. C. Branners »Søskende«, Milne's »Drengen vender hjem«, Leck Fischers »De røde tjørne« og »Selskabsrejsen«, Arnold Wesker's »Livets rødder« og Ionesco's »Den skaldede sangerinde«. På vore ture til København oplevede vi forskellig teaterkunst af høj kvalitet, balletterne »Månerenen« og »Kermessen i Brügger«, Henrik Ibsens »Et dukkehjem« med Lone Hertz i en ny fortolkning af Nora-rollen. En del af os så den jødisk-amerikanske musical »Spillemand på tagryg«, mens andre besøgte »Dronningmølle-revyen«, der var flyttet ind på brostenene. Endelig var mange af os på Frederiksborg Statsskole til en god amatørforelse af Ludvig Holbergs »Den stundesløse«.

På en af vinterhalvårets første lørdage modtog vi besøg af elever og lærere fra Ulandshøjskolen. Et andet gæstebud havde vi først i december med godt

100 »fætre« og »kusiner« til halfaldere i en af formningsholdet nydeligt prydet sal. — Den 13. december i den grå morgen gik et tog med lys og stjerner og svenske sange gennem vore stuer. Julen nærmede sig, og ind-under-jul-tonerne begyndte at fylde huset. December er altid en ualmindelig god tid på vinterskolen, synes jeg. Ved afslutningen før ferien lagde vi vort traditionelle julespil til side, og i stedet for fremførtes »Julens historie« som recitation, solosang og fællessang. Det klang smukt, men om vi altid får så sangbegavede damer mellem eleverne er langt fra sikkert.

Juleferien blev kort, fordi påskefesten ville rykke vinterskolens sidste dag en god uge ind i marts. Allerede den 3. januar var vi igen i gang. Denne vinter fik vi et gammelt ønske opfyldt, idet den nordiske udvekslingsuge med Ringerike og Wendelsberg højskoler blev anbragt fra 22. til 29. januar. Vore gode bekendte, *Jon Fanavoll* og *Herger Karlberg*, ankom med 26 norske og 49 svenske elever. For at fremme forbrødringen eller kontakten mellem gæsterne og de hjemmевærende Frederiksborg'ere besluttede vi forsøgsvis at gøre ugen til en emneuge. Jeg husker ikke, hvem der foreslog »Tyverne« som det gennemgående emne, altså 1920'erne i historie, litteratur, maleri, klædedragt, dans, film, dekorationskunst, gymnastik, sange og viser, revy, dramatik o.s.v. Foruden foredrag om »Verden i tyverne«, »Norden i tyverne«, »Tyvernes menneske« etc. blev der dannet ikke færre end ti arbejdsgrupper. Ved afslutningsfesten blev indslag fra de forskellige grupper forenet til en halvanden times underholdning under titlen »Tyvernes ansigt«. Det vakte bl. a. opsigt, at Lars Thorkild Bjørns gruppe havde arbejdet så flittigt med film, at der var kommet en helt ny film til verden — en stumfilm naturligvis à la tyvernes, men det havde den fordel, at »skuespillerne«s forskellige sprog ikke forstyrrede nydelsen. Jeg tror forresten, det var en interessant oplevelse for mange at konstatere, at talrige af 20'ernes mere overfladiske træk træffes påny i 1960'erne. I en del af grupperne, hvor der havde været nogenlunde mulighed for det, var det virkelig lykkedes at implicere danske, norske, islandske og svenske elever så stærkt i arbejdet, at det besejrede flere sprogvanskeligheder end tidligere år. På den anden side medførte hele ugens form, at vore gæster nordfra rejste hjem med en ringere oplevelse af og viden om Danmark og danske forhold og problemer end ellers. Vigtige emner, som vi før har følt os forpligtet til at indivi nordmændene og svenskerne i, forblev i hvert fald uberørte. Tilbage fra de gamle dage var kun Kramers Carl Nielsen-time og så vore udflugter. Jeg tør ikke bedømme, om den ny form er bedre end den gamle; vi må i hvert fald først prøve den igen. — Udvekslingsugen forløb altså godt, selv om der desværre var skønhedspletter med bortsendelse af en svensk og tre danske elever. — Både fra Norge, hvor Fritz Norlan var på Ringerike med 25, og fra Sverige, hvortil Inge Bruun og Johan Tange havde anført 50, kom alle tilfredse hjem, dog medbringende et par hjernerystelser fra skiøvelser og med en omgangssyge, som derpå grasserede nogle uger mellem os.

Allerede den 5. februar havde vi fastelavn med vinterfest og mange gamle elever. *Solveig Bording* prædikede i valgmenighedskirken, undertegnede holdt et foredrag. Aftenens fest indledtes med, at dramatisk hold opførte den del af »Barselstuen«, hvor Holberg gi'r de snakkesalige damer en omgang. Bagefter måtte herrerne stå for skud i lærernes opførelse af Jean Giraudoux' »Apollon fra Bellac«. Fastelavnsmandag hyldede vi kattekongen og hans dronning. Efter-

middagen blev benyttet til småudflugter, bl. a. til forsøgsgårdene og statens mejeri og til Guggenheimudstillingen på »Louisiana«.

Forrige vinter havde eleverne bebrejdet os, at der for ofte var udrejseweek-end. Om vi troede, de var taget på højskole for at farte ud så tit? Derfor blev antallet af udrejser skåret noget ned i vinteren 66—67. Til gengæld holdt vi midt i februar en lang weekend fra fredag middag til mandag morgen; det bocom navnlig jyderne godt.

Ja, man kunne blive ved længe endnu at trække noget frem fra denne vinter-skole. Men alting skal have en ende, også denne beretning. Nævnes må dog, at folketingsvalget i slutningen af november prægede et par dage stærkt. Vi fulgte hovedpersonerne i tv og oplevede de overraskende resultater, efterhånden som de indløb. I marts forsvandt en mangel, som eleverne ofte har påpeget. Vi fik lavet et fritidsrum til bordtennis og lignende tidkort. For elleve år siden blev kælderens under biblioteket indrettet som cykelstald til 175 køretøjer. Men det er længe siden, den var bare halv fyldt. Ideen — ja, hvem var egentlig hittepåmanden — gik ud på at forandre 2/3 af stalden til fornyelsesrum. Sagen blev overvejet i det lokale bolig- og finansministerium, syn og skøn foretoges, hvorpå der blev givet grønt lys. Mange tog fat, mange burde takkes, men ingen gås vel for nær, når Kaj E. Andersen, tømmer af profession, får hovedæren. Efter sommerens elevmøde blev han her tilmed nogle dage og lagde sidste hånd på værket. Og folket har været taknemmeligt; der er i hvert fald blevet slidt bravt på lokalet, siden vi fik det. — Endelig skal jeg, før jeg slutter af, nævne marts måneds store, næsten alt for store, men festlige forældremøde med over 200 gæster.

Ved afslutningen måtte vi tage afsked med lærerkræfterne nordfra. Men dette er jo en næsten halvårlig begivenhed. Beklageligt var det, at *Kirsten Haastrup* brød op sammen med dem efter blot to års virksomhed her. Men vi lever i specialiseringens tidsalder, og Kirsten har kastet sig over sit kæreste fag, engelsken. Til for kort tid siden har hun i Mellemfolkeligt Samvirke trænet med de unge, som nu skal til udviklingslandene. Derefter er hendes plan yderligere uddannelse i England og derpå påny arbejde for Mellemfolkeligt Samvirke. Med tak for tiden på Frederiksborg ønsker vi hende tilfredshed og munterhed i hendes engelske verden.

Desuden takkede *Tine Tang* af. Hun har undervist her i flere år i håndarbejde, stoftryk, knipling og lignende kunster. Lyst til at udvide sin fagkreds har nu fået Tine til at tage sig et nyt uddannelsesår, bl. a. på en væveskole i Dalarne. Det er klogt at ruste og forny sig, men vi vil savne hendes solide arbejde og altid redbonne hjælpsomhed.

Ved afslutningen fik skolen gaver, bl. a. udstyr til fritidsrummet. Eleverne valgte Bent Lassen, Asperup, som holdets repræsentant i elevforeningens bestyrelse. Skærtorsdag den 23. marts efter frokost rejste hver til sit.

I april måned tog vi afsked med fire dygtige hjælpere i hus og køkken, Rig-mor Nielsen, Karen Jensen, Sonja Andersen og Hanne Ildvedsen. To af vinterkarlene hjalp Herluf Nielsen i haven indtil maj. En hel lille flok af vinterpigerne returnerede efter påske og hjalp os over det bjerg, som hedder hovedrengøring. Hermed hyldest til dem alle!

Sommerskolen

Vi begyndte påny en sommerhøjskole den 3. maj 1967. Elevtilgangen var desværre præget af nogle uheldige forhold. Utilstrækkelige statstilskud medførte, at vi fik 10 udmeldelser fra piger på et ret sent tidspunkt, deraf de 9 med henvisning til, at de ikke kunne klare skoleopholdet økonomisk. Allerede fra vinterskolen 1967—68 er der sket nogle forbedringer; de pointstal, der fastsættes på basis af forældrenes økonomi, og hvorefter statstilskuddene bliver beregnet, er nu blevet reguleret noget, så flere end før vil kunne opnå tilskud. Endnu vigtigere er det, at det for eftertiden er elevens egen indtægt, der tages i betragtning, hvis man blot fylder 21 år, før skolen slutter. Før var det 23. — Foruden de 10 udmeldte forsvandt skolens islandske sommer elever. I mange år har sommerskolen haft 7—11 islændinge i elevflokket. Denne gang var der nul, da vi begyndte i maj. Oplysninger, som vi siden fik fra en af de to islændere, der dukkede op, og desuden fra en brevveksling med venner i Island, gjorde det klart, at forholdet hang sammen med lederskiftet i foreningen »Norden«s islandske afdeling i Reykjavik. — Et tredje uheldigt forhold, som der har været optræk til nogle somre, var, at flere elever havde besvær med at møde den 3. maj. Selv om langt de fleste ankom til tiden, tror jeg, vi måtte byde nye elever velkommen 7—8 gange i løbet af de første uger. Det gik ganske vist let for de forsinkede at finde deres plads i skolemiljøet, men uheldigt er det alligevel.

Da vi efterhånden alle blev samlet, var der 70, heraf en særlig gruppe på 10 grønlandere. 20 af eleverne havde før været på Grundtvigs Højskole, men ønskede at tilbringe endnu tre måneder hos os. Desuden var fire dansk-studerende englændere fra universitetet i Newcastle. Gennemsnitsalderen var lidt over 20 år, så vi var godt stillet i så henseende. Og selv om der naturligvis altid kan være enkelte umodne unge i flokken og også enkelte med en slags opdragelses-

mæssigt efterslæb, som vi ikke kan tage os synderligt af, kan vi dog se tilbage på en god sommerskole.

Af ny lærerkræfter var der kun én, nemlig *Birthe Sørensen*, der er uddannet på Den danske Husflidshøjskole i Kerteminde. Med grønlænderne, som alle var kateketer, fulgte to lærere nordfra, nemlig *Sofie Egede*, som nu arbejder ved Grønlands radioavis i radiohuset i Godthåb, og lærer *Karl Olsen*. I grønlændernes undervisning var også *Emil Petersen*, *Thomas Bruun* og *Bent Jakobsen* impliceret.

Undervisningsplanen undergik ikke større ændringer. Efter nogle læreres ønske indførte vi enkelte dobbelttimer i dansk og samfundslære. *Johan Tange* overtog den udenrigspolitiske orientering. *Inge Bruun* forsøgte sig med held i faget med det mærkelige navn »taleteknik«. Var det ikke bedre at kalde det »taleformning«? I foredragstimerne tog vi nye emner op, så de, der før havde været elever på skolen, kunne deltage i stedet for som tidligere års fortsættere at blive indlagt på »Nordisk studiehold«; det var en ordning, som var med til at bidrage til et godt fællesskab mellem »de ny« og »de gamle«.

Vi gennemførte i sommerens løb en del samtale- eller diskussionsaftener. En aften holdt reklamen for, indledt dels af en slags ekstemporalspil, dels af to elevers oplæg. Ved en anden lejlighed drejede aftenen sig om det sociale trykkesystem i Danmark, indledt af en gæst, nemlig forstander, cand. jur. *Jørgen Helmstedt*, Nærumgård. Som forberedelse var gået en emnedag, hvor alle elever i små grupper på 4—5 havde besøgt ca. 15 forskellige sociale institutioner i Nordsjælland og København, børnehaver, vuggestuer, børnehjem, fritidshjem, optagelseshjem, revalideringshjem, alderdomshjem, syge- og plejehjem o.s.v. En snes mennesker fra disse institutioner kom i øvrigt til stede om aftenen og deltog i drøftelsen. — En tredje diskussionsaften, der havde filmen »I den syvende himmel« som indledning, drejede sig om menneskers behov for kontakt med andre, vort behov for at blive accepteret i et fællesskab. Emnet var svært, og det hele forløb så temmeligt på overfladen.

Men der var flere aftener af den art. I juni stod »Kvindens plads i samfundslivet« på programmet. Indledningen til diskussionen foregik som en »høring« af to ægtepar fra vort nabolag, familierne *Kalmark* og *Tranekær-Nielsen*.

Den 5. juni var der lejlighed for eleverne til at opleve et kommunalpolitisk grundlovs møde. De lokale sognerådsmedlemmer anbragte sig i række og geled til en paneldiskussion i foredragssalen, og vi oplevede en saglig debat om en mængde af de opgaver, der står på dagsordenen for alle de kommuner, der som vores er inde i en hurtig udvikling fra landkommune til bykommune. — Endelig havde vi i juli diskussion to gange, en aften om ungdommen og kirken og en anden om, hvad vi skal med musik.

Af sommerens oplevelser husker vi besøget i maj af elever, lærere og personale fra Højskolen for Udviklingslandene. Det blev en lystig aften med samvær, underholdning, sang og dans. Vi gjorde gengæld i Holte 30. juni, hvor *Agnete* og *Bjerre* med deres 26 afrikanere havde tilrettelagt en festaften for os på hele 12 dupliserede programpunkter. Et af dem var en tur rundt i den store, særprægede nybygning, der er blevet indviet nu i efteråret, så skolen endelig har fået albuerm.

I løbet af sommeren foretog vi de traditionelle udflugter til »vore« tre slotte og til »Louisiana«, *Kullen* og *København*. Et par højdepunkter på turene var en

balletaften i Det kongelige Teater med »Den forunderlige mandarin« og »Jeu des Cartes« og koncerten i Tivoli med dejlig musik af Carl Nielsen.

Gæster var her ofte. Peter Manniche, fhv. lærer i skolens Lyngby-tid, kom med 18 unge amerikanere på studiebesøg. En uge i maj husede vi 34 franske landmænd og landmandinder fra Normandiet. De sproglige vanskeligheder gjorde beklageligvis kontakten minimal. Som flere gange tidligere havde vi nogle dages besøg af den lille østjyske Kolt friskole fra Karens og min hjemegn. En uge i juli opholdt den finske lektor Ulla Reinikainen fra Lieksa sig her for at studere folkehøjskole. En flok pensionister fra fru Kirsten Lauridsens skole i Hornbæk besøgte skolen under ledelse af fhv. skoleinspektør, fru Elisabeth Pedersen, Frederiksberg. Den 30. juni fejrede vi flaget i anledning af Lyngby Landbrugsskoles 100 års fest. Nogle af os deltog i jubilæumsfrokosten og medbragte en gave fra Grundtvigs højskoles bestyrelse, der i så mange år (1890—1928) også var bestyrelse for landbrugsskolen.

På denne tid var Inge Bruun langt fremme med instruktion af sommerens friluftsskuespil, Bert Brechts »Den kaukasiske kridtcirkel«. Omend teksten blev kraftigt beskåret, var det en stor opgave. Stykket blev opført i et vidunderligt vejr med 4—500 gamle elever som tilskuere på elevmødelørdagen. Anny Houmand magtede udmærket den store rolle som pigen Grusche. I øvrigt viste nedskæringen af elevmødet fra tre til to dage sig at fungere godt. Allerede lørdag eftermiddag fyldtes foredragssalen til Thomas Bruuns foredrag om velfærds-samfundets mennesker. Aftensmaden blev serveret à la cafeteria i spisesalen. Efter friluftsskuespillet dansede vi i gymnastiksalen til kl. 1. Så kom forandringens vanskeligste punkt: rengøring af salen efter dansen og bord- og bænkeopstilling til søndagens måltider og møder. Men trods det sene tidspunkt lykkedes det for Herluf og Bent at klare sagen med nogle hjælpsomme elevers venlige hjælp. Søndag morgen var der morgenandagt ved forstander Olav Akerlie, Hallingdal. Bagefter forstyrrede en regnbyge desværre Kirstens Jensens gymnaster i deres opvisning. Ved middagsbordet hyldede elevforeningens formand de fremmødte jubilarer; det var navnlig 10- og 25-års. Og jeg kunne læse op mange hilsener fra gamle elever, ikke blot herhjemmefra, men fra Canada, England, Frankrig, Norge, Sverige, Færøerne, Schweiz og Island. Vandrebøgerne »Askov« (55-56) og »Pløk« (65-66) sendte hilsener fra deres Frederiksborgsammenkomster. Vi — og jeg skriver på alles vegne her på skolen — vil her gerne bringe en genhilsen og en tak for årets mange hilsener, ikke blot til elevmødet, men også ved juletid og andre lejligheder. Samtidig vil jeg gerne gentage den tak, jeg fremkom med ved elevmødet, til de fhv. elever, som hørte vor bøn og afså 25 pæne eksemplarer af den udsolgte bog »Dansk Litteratur«; vi er nogle på skolen, som glæder os over nu at have et værdifuldt bogsæt til dansk-undervisningen. Sidst på eftermiddagen holdt Emil Petersen foredrag om H. C. Andersens eventyr »Skyggen« og undertegnede om de særpræg, højskolen selv i de nye tider bør bevare, hvis den skal fortjene sit navn og fylde sin plads i dansk folkeoplysning. Efter aftensmaden gik elevmødet mod sin afslutning. Men gymnastiksalen fyldtes endnu en gang til aftenunderholdning. Anny Houmand dirigerede sommerens livlige sangkor. Nogle fhv. elever bidrog med sang og spil. Kjeld Telén foredrog Grieg på klaveret, Signe Holm og Vera Simonsen sang duetter af Mendelsohn-Bartholdy, og Otto Petersen fra Honduras gav nogle latin-amerikanske viser til bedste.

Sommerskolen

Endelig fik vi Emil Petersens tralalala-novelle, bl. a. til opmuntring for de umusikalske. Derpå kaffebord, endnu nogle sange, farvel og på gensyn næste år, så aftensangen og de sidste toner. En time efter var der stille på skolen, alle var på vej hjem og et godt møde til ende. — Elevmødet er altid signal til, at sommerskolen snart er forbi. Endnu nogle ugers arbejde, så er det slut for denne gang. Skulle jeg tage mere med fra denne sommer? At lærerne gav et absurd skuespil til bedste, Ionescos skaldede sangerinde, at Arne Skovhus forærede os alle fribilletter til »Dronningmøllerevyen«, at vi holdt sankthansfest med fætterbal, at vi fik mange klø i håndboldslagene med landbrugsskolen, at vi havde . . . nej, nu må enhver selv fortsætte.

På afslutningsdagen blev Niels Schmidt valgt til elevholdets repræsentant i elevforeningens bestyrelse. Han takkede for sommerskolen og overrakte på kammeraternes vegne en bog gave til biblioteket. En af grønlænderne udtrykte sin og sine landsmænds tak for tiden i Danmark. Talen blev holdt på kraftigt grønlandsk, og Sofie Egede oversatte, så vi forstod, hvor livlig og rammende der var blevet talt.

Fra august til november

I de skoleløse måneder drev vi som sædvanlig en temmelig omfattende udlejningsforretning for at pynte på skolens økonomi. Først kom norske, svenske, finske og danske antroposoffer. Antroposofi — ja, ordet findes langt fra i alle ordbøger, men det betyder cirka »visdom om mennesket«. Det er en slags filosofisk-kristelig religiøsitet, grundlagt af østrigeren Rudolf Steiner. Han mente, at vi ved at spæge kroppen og træne ånden kan få indsigt i en oversanselig verden, som ellers ikke er tilgængelig. »Nordisk Antroposofisk Sommerstævne« foregik den 2.—10. august. De 220 deltagere blev ledet af førstebibliotekar Oskar Hansen, Århus, og lektor, dr. phil. Holger Madsen, Fredensborg. Landbrugsskolen bistod os med indkvarteringen og med bespisning af de deltagere, som var vegetarer.

Kort efter arriverede »FDB's Personalekursus« for fjerde gang med en ferieuge for 120 arbejdere og funktionærer fra de forskellige fabrikker og hovedafdelinger rundt om i landet. Sekretær E. W. Thoftsted ledede dagene fra 12.—19. august.

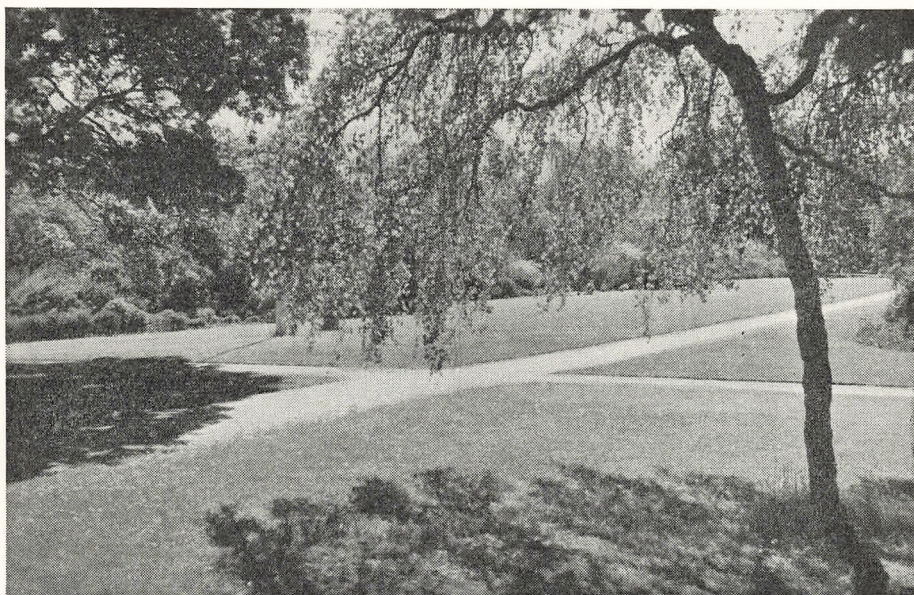
Derpå fulgte vort eget efterårsmøde 2.—3. september. Henved tredive 25 års jubilare og enkelte 40, 50 og 60 års havde fulgt skolens indbydelse. Men flere andre slog sig ned på skolen i efterårsmødedagene, og enkelte af dem blev under en del af det feriekursus, som lå lige efter. Pip skulle som sædvanlig have åbnet efterårsmødet, men fik forfald på grund af et kortvarigt sygehusophold. I stedet for hende talte fhv. Frederiksborglærer *Carl Guldagger* fra Nordiska Folkhögskolan i Kungälv. Han fortalte om det nordiske højskolemøde i Finland og om det nye, fællesnordiske akademi, som nu kommer i gang i Kungälv. Efter foredraget begav deltagerne sig over i valgmenighedskirken, hvor der var en festlighed i anledning af et nyt kirkeorgel, som en anden fhv. Frederiksborglærer, nemlig skotøjshandler *Carl M. Hauge* og hustru, Hillerød, havde skænket menigheden. Kirken, som af Grete Søndergaard og lærerinderne var smykket med blomster og lys, fyldtes til sidste plads. Organist *Per Kynne*

Frandsen spillede kirkemusik af Carl Nielsen og Händel. Valgmenighedens formand, *Svend Erik Bjerre*, oplæste gavebrevet og takkede. Hauge præsenterede orgelbyggerne; de havde i øvrigt samlet instrumentet i højskolens gymnastiksal i den ledige tid mellem vinter- og sommerskolen. Slotspræst Jon Luul holdt en kort aftenandagt, og vi sluttede med salmen »Sig månen langsomt hæver«. Valgmenighedskirken var blevet en værdifuld ting rigere, og aftenen blev en af de smukkeste i kirkens historie. Bagefter samledes man om kaffebordene på skolen.

På efterårsmødets søndag var der et formiddagsforedrag med efterfølgende samtaletime ved undertegnede. Emnet var »Højskolens problemer nu«. Til at redegøre for den økonomiske side af sagen blev eksperten *Bent Jakobsen* tilkaldt. Eftermiddagens to foredrag samlede fuldt hus. Højskoleforstander *Niels Bøgh Andersen*, Jaruplund, talte om emnet »Fædreland og fællesmarked«, og redaktør *Adolph Rastén* om Mellemøstens brændende spørgsmål med Israels historie som udgangspunkt. Om aftenen havde *Emil Petersen* ud fra den franske forfatter Saint-Exupéry's forfatterskab tilrettelagt en aftenunderholdning, bistået af *Agnete Bjerre* og nogle af skolens lærere og tidligere elever.

Septemberkursus

Først på året fattede vi den plan selv at holde kursus og ikke nøjes med at udleje skolen til mere eller mindre tilfældige stævner. Vi har jo haft »Otte dage på højskole« før, og selve skikken med den slags små højskoleophold er grundlagt for 55 år siden her på stedet af Holger Begtrup. Disse kurser har imidlertid udviklet sig til næsten kun at have ældre som deltagere. Programmerne har stort set været et par formiddagsforedrag, udflugter og ture om eftermiddagen og underholdninger om aftenen. Med andre ord et temmelig passivt foretagende, der trods al ferie-charme ikke giver et rimeligt billede af at være på højskole i dag, bortset fra at man altså opholder sig på en sådan skole. Vi var i hvert fald klar over, at skulle vi få held til at tiltrække voksne unge og yngre ægtepar, var det nødvendigt at ændre praksis. I de senere år har vi oplevet en række emnedage på både vinter- og sommerhøjskolen som et værdifuldt islæt i det daglige skolearbejde. Og vi bestemte os nu for at indbyde til et 14 dages ferie-kursus 2.—17. september med den første uge på skolen og den anden uge som en udenlandsrejse. Hvorfor anden uge sådan? Fordi man vel tør gå ud fra, at det øjeblikkelige enorme rejseri efterhånden vil trætte folk og afløses af en større lyst til at rejse med plan. Hvordan gik det så? Ja, i betragtning af, at vi kom lovlig sent i gang med annonceringen, blev vort ønske om en ændret sammensætning af deltagerne imødekommet. Af de 70 var hovedparten netop voksne unge og yngre ægtepar, men glædeligvis var der dog også nogle interesserede ældre og gamle med. 30 af deltagerne deltog i begge uger, 30 kun de første otte dage på højskole, 10 kun i sidste uge. Vi havde også mellem deltagerne den glæde at se 12 gamle elever fra de senere år, og dermed fik vi lidt af et håb opfyldt. — Den første uges emnedage ledede vi på skift. Emnerne var: »Er farverne blegnede«, d. v. s. de politiske ideers krise, »Form og formsprængning« (om nutidens kunst), »Livsholdningen i den ny litteratur«, »Frankrig

i støbeskeen«, Kulturen i velfærdssamfundet« og »Danmark og Europa«. Hver formiddag bød på to korte foredrag og eftermiddagen på forskelligt gruppearbejde og diskussioner i tilknytning til dagens hovedemne. Forskellige gæstelærere udefra bistod os. En aften diskuterede departementschef *Erik Ib Schmidt* fra finansministeriet og fhv. handelsminister *Hilmar Baunsgaard* emnet »Hvem skal lede fremtidens samfund — eksperterne eller politikerne?« Forfatteren *Jørgen Gustava Brandt* hjalp os med en litteraturaften. Fløjtenist i radioorkestret *Johan Bentzon* indledede en tredje aften om emnet »Hvad skal vi bruge musik til?« og leverede bagefter sammen med slotsorganist *Per Kynne Frandsen* og frue en dejlig musikunderholdning. Af andre hjælpere udefra kom valgmenighedspræst *Jørgen Dilling-Hansen*, Høve, der i 15—16 år har arbejdet i UNESCO i Paris; hans emne var »Om franskmændene og fransk dagligliv«. Endvidere civilingeniør *Knud P. Pedersen*, Femmøller, der talte om »Danmark og Europa — økonomisk og politisk«. Det vil føre for vidt at opregne titlerne på foredragene, som vi lærere holdt, og emnerne for gruppearbejdet og debatterne. Men jeg tror, det var noget væsentligt, at vi havde lovet, at vi ville høre på hinanden og deltage i drøftelserne.

En del af første uges arrangementer blev en forberedelse til den rejse til Paris, som *Lars Thorkild Bjørn* ledede i den sidste uge. Men herom har han selv fortalt længere omme i elevskriftet.

Hele feriekurset — både »Otte dage på højskole« og rejsen til Paris — må betegnes som vellykket, og vi vil fortsat finde udvej for et lignende to ugers kursus hvert år. Og måtte stadig flere gamle elever finde vej hertil i den tid. Det er som sagt en anderledes tilfredsstillelse selv at bruge skolen i en del af kursustiden end bare at være krovært for andre. For skolens økonomi var sep-

Skoleåret 1966-67

temberkurset imidlertid ikke af synderlig værdi. Vi må op fra 70 til mindst 90 deltagere i ugen på skolen. Så kan det dreje rundt. Og dertil kommer, at 90 også vil være et udmærket rejse-tal. Bjørn siger, at det ku' lige passe til en flyve-maskine.

Senere på året fortsatte vi med at leje skolen ud. 142 sparekassefolk fra øerne (÷ Fyn) holdt for femte gang kursus her sidst i september. Midt i oktober skulle Dansk Ungdoms Fællesråd have været her i fem dage med de vigtige europæiske integrationsproblemer på programmet; men det måtte aflyses på grund af for sløj interesse.

Hermed er årets krønike til ende. Vi har sommeren igennem — ikke mindst i april og ved elevmødetid og under efterårets møder og stævner — fået så megen god hjælp i hus og have, at det ville fylde en kvart side at remse alle navnene op. Det var gamle elever, men også en del andre, som stod os bi i kortere eller længere perioder. Kristine Schuldt og Anne Marie Kjærgård nævner jeg, for de var her længst. Men vi siger dem alle tak. Uden deres hjælp til det praktiske arbejde var det ikke gået. Uden damer går det jo — ifølge forfatteren Benny Andersen — ikke her i verden, heller ikke på en højskole. Og det var godt, at også nogle herrer hjalp til i travlhedens stunder.

Til sidst kan jeg melde, at skolen igen har slået portene op, og vinter-skolen 1967—68 er begyndt. Mens årsberetningen afsluttes, er flokken på søndagsvandring igennem Grib Skov. Oktoberstormen har ikke levnet mange blade på træerne, men vejret er mildt endnu. I morgen er det de ny's tredje dag på skolen. Da skal der vælges frifag og særhold og inddeles i de mange små grupper. Så begynder deres skoletid. Timerne i foredragssalen og skolestuerne, lærerne og kammeraterne, skolemiljøet og arbejds klimaet, alt virker til at skabe det højskoleliv, som tidligere elever erindrer så godt, og som vi glæder os til hver ny gang.

Venlig hilsen til skolens venner og gamle elever med ønsket om en glædelig jul og et godt nytår.

Karen og Haugstrup.

Meddelelser

BESTYRELSEN. Skolens styrelse består for tiden af følgende: Formand: Landsretssagfører E. Høgsbro Holm, V. Søgade 78, København V, gårdejer Jacob Nielsen, Kæderup, Helsingø, sognepræst Jon Juul, Frederiksborg slotskirke, Hillerød, elevforeningens formand, forstander Sv. Erik Bjerre, Kongevej 195, Holte, og skolens forstander. Bestyrelsens sekretær er lektor Anton Mariegaard, Tjørnevang 3, Hillerød.

FREDERIKSBORGLÆRERE m. v. *Peder Rydbergt*, som en tid var hjælpelærer hos Holger Begtrup, fyldte i sommer 90 år. Han stammer fra Nordrup sogn ved Ringsted. En tid var han karl på Aulestad hos Bjørnson. Nu bor han i De Gamles By på Nørrevold i København, og endnu passer han hver onsdag Johan Herman Wessels mindestuer på Gråbrødretorv. — *Anders Ubrskov*, skolens lokale tilsynsførende, har på ny udgivet en bog; den hedder »Hesten — Mennekets Medhjælp«. — *Pip Christansen* har i dette efterår udgivet en bog om sin mor; bogens titel er »Ingeborg Appel og Askov«. — Seminarielektor *Vilhelm Nielsen*, der var lærer på skolen 1946—53, er fra 1. august 1967 forstander for Den Fri Lærerskole i Ollerup, og fru *Karen Nielsen* (Frederiksborg-lærerinde 1946—49 og 1950—53) er lærerinde samme sted. Deres tre børn, Anne Kirstine, Lars og Elsebeth er nu 16, 13 og 10 år. — Forfatterinden *Anna Rydstedt*, som i flere perioder var svensk lærerinde på skolen, holdt bryllup i maj med folkhøgskollårene Gustaf Dannstedt, Stockholm. — *Niels Zandbers*, der kom hertil som svensk lærer 1958—59 og siden har været knyttet til Hallingdal og Hola højskoler, er vendt tilbage til Kungälv, hvor han er lærer på Nordiska Folkhøgskolan og samtidig sekretær for Det Nordiske Højskoleråd. — Arkæologen, fil. mag. *Birgitta von Heland* (1957—58) var gæst på skolen under sommerskolen 1967. — *Tine Tang*, lige afgået håndgerningslærerinde, videreuddanner sig i øjeblikket i Sverige. Breve adresseret »Løgstedgård«, Nørup, Bredsten, vil finde hende. — *Ingegerd Blomstrand* (1960—62 og 1965) bor Nypongränd 8, Lund. — *Kajsa Nyholm*, f. Hellerstedt, er siden maj 67 lærerinde på Ollerup Gymnastikhøjskole; Ib går på lærerskolen, hvor Kajsa i øvrigt har nogle svensktimer. — *Holger Pedersen*, som i fem år har delt landbrugsundervisningen med konsulent Stryhn, er flyttet fra Lyngby Landboskole og er nu ansat i DGK og bor i Birkerød. — *Hanne Rydal Knudsen* har i september bekommet sig en liden datter. — *Kirsten Haastrup* arbejder siden maj for Mellempøkeligt Samvirke; breve med adressen Drosselvej 42, København F, når hende. — *Inger Korshøj*, som har været skolens dygtige sekretær i to år, er pr. 1. oktober i år vendt tilbage til sit gamle fag, boghandelen. Ingers adresse er Randersvej 57, Århus N. — *Lisbeth f. Ravn* og Ejvind Freltofte fik en datter i september; de bor i Albjerg pr. Oure på Sydfyn. — Som skolens svenske lærerinde er fra november 1967 ansat lærerinde *Anita Christoffersson*, Malmø. — Cand. mag. *Otto Kampp*

Meddelelser

Olsen, tidl. Bornholms Højskole, er lærer her fra samme tidspunkt med engelsk og dansk som hovedfag.

Sidste nyt om flv. Frederiksborglærere er, at *Sv. Erik Bjerre* fra 1. februar 1968 er udnævnt til direktør for »Institute of Adult Education«, University College, Nairobi, Kenya. *Agnete* og børnene afrejser et par måneder senere, og familien bliver i Afrika 2—3 år.

FLEVMØDET 1968. Tidspunkt og program for elevfesten vil blive bekendtgjort i det lille skoleblad, formodentlig allerede i martsnummeret.

FASTELAVNSSØNDAG 25. februar 1968 afholdes vinterfest for nuværende og tidligere elever. Program: Gudstjeneste kl. 10, foredrag kl. 16, vinterskuespil kl. 18.30 præcis og dans. Velkommen!

MÅNEDSMØDERNE i vinteren 1967—68 afholdes den 15. november med forstander Arne Frandsen, Ubberup Højskole, som taler. Adventsmødet søndag den 3. december holder professor Frederik Nielsen, Danmarks Lærerhøjskole, foredrag, og der bliver musik- og sangunderholdning ved organist Aage Lund og frue, Randers. 17. januar taler redaktør, magister John Danstrup, 14. februar direktør Frederik Heick, Viborg, og 20. marts forfatteren, pastor Erik Rostbøll. Onsdag den 28. februar vinterens elevkomedie, offentlig forestilling.

FREDERIKSBORGKREDSENEs møder fandt i år sted sidst i september og først i oktober. Kredsene havde arrangeret møderne på Store Restrup Højskole, Egå Efterskole, Varde Højskolehotel, Gråsten Landbrugsskole og Nordisk Landboskole ved Odense. Om kredsene kan følgende oplysninger gives:

Nordjysk Frederiksborgkreds. Formand: Per Pinstrup, Thorup Hedegård pr. Arden, tel. 085 - 6 12 61. Ingen ændringer i bestyrelsen.

Østjysk Frederiksborgkreds. Heller ikke her var der ændringer i bestyrelsen. Formanden er Jørgen Brandt Jensen, »Godthåb« pr. Beder, tel. (061-80411) Fløjstrup 19.

Vestjysk Frederiksborgkreds. Grete Vestkær, Ounbøl, og Anker Haubjerg, Houer, gik ud af bestyrelsen. I stedet for valgtes Edith Sørensen, Thorstrup pr. Sig, og Gjøde Carlsen, Stauning pr. Skjern. Formanden er Kristian Fogh Schmidt, Fredensbjerg pr. Sig, tel. (052 - 2 05 66) Sig 68.

Sydjysk Frederiksborgkreds. Formand: Inger Thomsen, »Hoffmannsgave«, Roost pr. Brandrup. Generalforsamlingen nyvalgte hende, og hun afløser Hans Iversen Elstrup, der gik ud af bestyrelsen. De andre to i bestyrelsen er Ingrid Jepsen, Bredebro, og Jørgen Staugård, Bovrup.

Frederiksborgkredsen for Fyn. Formand: Thomas Frank, Radstrup pr. Marslev, tel. (09) 97 15 11 - 161. I bestyrelsen afløste Bodil Larsen, Stige, Søren Aagesen, Ollerup. Bente Krogh, Ryslinge Friskole, fortsætter. S. H. J.

BIBLIOTEKET. Ca. 150 nye bøger er indgået til biblioteket i det forløbne år. De fleste af disse bøger har vi anset for at være så nødvendige, at vi, selv uden nogen form for bibliotekskonto, har anskaffet os dem. Men mange af bøgerne er gaver fra tidligere elever eller venner af skolen. Vi er meget taknemmelige for disse gaver, da vi som sagt ikke selv har kapital til indkøb af nye bøger.

Bogudlånet på biblioteket er mærkværdigvis dalet noget i det forløbne år. Der er ingen tvivl om, at årsagen til dette er en ændring i undervisningsmetoderne.

Biblioteket

Den gamle »katederundervisning« bliver mere og mere sjælden. Eleverne arbejder ofte i grupper og får personlige opgaver, ofte i form af en gennemgang af en roman eller novelle. Læsebehovet bliver således delvis dækket af elevopgaverne.

Det er lykkedes for os, ved hjælp af 34 gamle elever, at samle ikke mindre end to bogsæt af den »gode, gamle læsebog«. Ingen af lærerne var rigtig tilfreds med den nye, da den enten repræsenterer de helt gamle forfattere, eller kun de helt nye. Herved opstod der et misforhold, som vi nu håber på at få bragt ud af verden. Vi sender de elever, som fulgte opfordringen og sendte os deres læsebøger, vor hjerteligste tak.

Af boggaver har vi modtaget følgende: *Ola Skogstad*, nuværende skoleinspektør i Vågåmo, lærer på Frederiksborg 1949-50, har sendt os sin bog »Historia fortel«. Af *Lars Thorkild Bjørn* fik vi: »Traktat om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab m. v.«. *Jørgen Andersen* gav Georg Nor-kild: »Hvad gavner det et menneske«. *Fana Folkehøgskule* har sendt os: »Gamal Grunn. Femti-års skrift«, og fra *Fritz Wartenweiler* har vi fået hans egen bog »Zum neuen Tag«. *Mellempøkeligt Samvirke* gav Arne Nissen og Ove Pedersen »Historien om WHO«. Fra *Norrønna Félagid i Tórshavn* har vi modtaget G. P. Heinesen »Föroyar i dag«. *Birgit Nilsson*, der var svensk lærer hos os forrige vinter, skænkede skolen Fr. G. Bengtsson »Røde orm« og »Braunbuch Kriegs — und Naziverbrecher«. *Cecilie Tøpholm*, som turde være kendt af de fleste (tidligere gymnastiklærerinde på skolen), har givet os Aksel Sandemose »September« og Alan Sillitoe »Ensom løber«. *Peter Heimesen i Lofti*, Sandavåg, Föroyar, var elev her på skolen 1908-09, han har givet os Jens Pauli Heinesen »Tu upphavsins heimur«. *Sommerholdet 1967* syntes vel der manglede noget på filosofi- og litteraturhistoriehylden, de forærede skolen som afskedsgave Sv. Erik Stybe »Idéhistorie«, Claus Clausen »Digtere i forhør«, Anne Marie Svendsen »Romanens veje« og Poul Borum »Ny dansk poesi«. Fra *Dansk-Norsk Fond* har vi modtaget H. Wraae-Jensen »Dansk landbrug«. Fra et af eftersommerens meget interessante kurser, *Nordisk Antroposofisk Sommerstævne*, fik vi tre værker af Rudolf Steiner: »Frihedens filosofi«, »Hvordan man når til erkendelse af de højere verdener« og »Mit levnedsløb«. Endvidere har vi som sædvanlig modtaget Svenska Turistföreningens årskrift og Sveriges og Norges statistiske departementer har sendt os årbøgerne for 1966. Vi har modtaget mange værdifulde bøger fra flere forlag, og biblioteket har fået mange løbende tidsskrifter gratis eller til nedsat pris.

Vi bringer herved alle givere skolens bedste tak.

Fritz Norlan.

En vigtig nyhed

På Grundtvigs Højskole, Frederiksborg, bliver tidspunkterne for højskoleophold forandret fra april 1968. Der bliver herefter tre muligheder at vælge imellem:

- 4 måneders højskole fra september til jul
(»Efterårsskolen«)
- 4 måneders højskole fra nytår til maj
(»Vinterskolen«)
- 8 måneders højskole fra september til maj
(»Helårsskolen«)

Denne forandring har vi besluttet os til efter årelange forhandlinger i lærerkredsen. Også skolens bestyrelse har været med i nogle af overvejelserne. Det er jo vigtigt nyt, men enhver vil forstå, at forandringen i første række hænger sammen med de mange ændringer, som sker på arbejdslivets og uddannelsens områder i vort samfund. – Tilsvarende omlægninger af højskole-tiderne er i øvrigt allerede gennemført på en række skoler, og det er kendt at flere følger efter i de kommende år. – Forandringen er godkendt af undervisningsministeriet, og det vil sige, at der på helt normal vis kan søges statstilskud til et højskoleophold på Frederiksborg.

Der vil ikke finde væsentlige ændringer sted i skolens arbejde. Den nye skoleplan, som nu er i trykken, vil i alle hovedtræk være som tidligere. Det nye i planen er meddelelsen om de ændrede skoleterminer og en notits om, hvordan undervisningen bliver lagt til rette for dem, som vil på højskole i otte måneder.

Nyt er det også, at vi vil stile efter ikke at tage flere elever ind på noget elevhold, end at de praktisk taget alle kan blive tidssvarende indkvarteret, nemlig på tommands værelser. Det vil med skolens nuværende bygninger sige ca. 130 elever.

Gamle elever vil spørge, hvornår det årlige elevmøde for eftertiden skal afholdes, når der ikke mere er skole i juli måned. Det er ikke helt afgjort. Der ser ud til at være to muligheder. Den ene er, at vi beholder

En vigtig nyhed

2. søndag i juli. Det lader sig nok gøre, hvis vi indretter bespisningen à la cafeteria. Den anden mulighed er, at mødet lægges på f. eks. den 3. søndag i september, som det allerede sker på nogle skoler. – Hvornår møderne i Frederiksborgkredsene skal afholdes for fremtiden må vi drøfte med kredsbestyrelserne.

Vi ved, at de fleste Frederiksborgelever vil synes, at det er meget store ændringer. Men de sker, fordi det har vist sig, at de gamle kursustider ikke mere rigtigt passer til de unges behov. De nye tider for højskoleophold tager derimod hensyn til de fleste unges arbejdsforhold og uddannelsesperioder i nutidens samfund. Vi er da heller ikke i tvivl om, at forandringerne bliver til gavn for skolens kommende elever.

S. Haugstrup Jensen.

3900 kartotekskort

Elevforeningen har et begrænset arbejdsområde, der ikke giver nogen stor mødeaktivitet. Det årlige bestyrelsesmøde holdes i forbindelse med den årlige generalforsamling; denne er til gengæld et stort arrangement, fordi det er en del af elevmødet.

De løbende forretninger passes af sekretæren, som har et stort arbejde med at holde rede på 3900 kartotekskort (ingen behøver dog at frygte misbrug af elevforeningens kartotek!).

Generalforsamlingen den 9. juli var — næsten — ekstraordinær derved, at der ikke blev foreslået kontingentforhøjelse. Vi kan lige klare os igennem foruden; men »momseriet« gør, at vi næste år må regne med en forhøjelse. — Kontingentet er altså fortsat kun 11 kr., og heri er endda medregnet de tre Frederiksborg-blade, som vi alle sætter stor pris på at modtage, også fordi de indeholder små, personlige meddelelser.

Omlægningen af elevmødeprogrammet, som Haugstrup skriver om i årsberetningen, var der stor tilfredshed med. — Der blev på generalforsamlingen stillet forslag om, at vi næste år skulle have navneskilt på. Det siges nu at være svært selv for årgangskammerater at kende hinanden — på grund af hår- og lærkorte skiftende moder.

Kasserer og sekretær Thomas Bruun oplyste, at der nu står 3600 kr. på vor konto for understøttelse af evt. u-landselever på skolen. Det blev vedtaget, at de 1200 kr. for indeværende år skal stilles til rådighed som hjælp for danske elever. — I denne forbindelse blev det også drøftet, om vi skulle yde tilskud til værktøj eller lignende for en Frederiksborger, der er ude som frivillig. Så vidt vi ved, er der for tiden kun én, nemlig Villy Bonde (årgang 1962—63), der arbejder i Kenya.

Elevårgangsrepræsentationen sidder ifølge lovene kun 2 år i bestyrelsen. Der var et stærkt ønske om, at vi fortsat skulle holde kontakt med dem, så de udgjorde et »repræsentantskab« for elevforeningen. Dette forum vil være særdeles egnet til at drøfte mange forhold både vedrørende elevforeningen og højskolen. Repræsentanterne kan også være de fødte initiativtagere til at indkalde deres respektive årgange til jubilæumssammenkomster.

Det blev vedtaget, at dagsordenen for generalforsamlingen skal bringes i Frederiksborgbladet med angivelse af, hvem der er på valg, så alle på forhånd er orienteret. Det kan kun hilses med tilfredshed, at almindelig foreningskundskab hermed omsættes i praksis.

Der var genvalg af 3 bestyrelsesmedlemmer, så de 5 generalforsamlingsvalgte er fortsat:

1. *Sv Erik Bjerre* (1967), Kongevej 195, Holte.
2. *Metha Lyngø* (1966), Teglgårdslund 12, 1., Hillerød.
3. *Hans Henrik Nielsen* (1967), Hjemmegård, Lyngerup, Krogstrup.
4. *Holger Hasle Nielsen* (1966), Lundager 8, Greve Strand.
5. *Karen Margr. Prior* (1967), Holger Danskesvej 45, VI, lejl. 65, København F.

De fire årgangsrepræsentanter:

Ole Bjørn Rasmussen, Efterårsvej 21, Næstved, årgang 1965—66.
Ruth Steenberg Larsen, Tune, Roskilde, årgang 1966.

3900 kartotekskort

Bent Claudi Lassen, Asperup, årgang 1966—67.

Niels L. Schmidt, Fredensbjerg, Sig, årgang 1967.

Generalforsamlingen var velbesøgt — vejret var heldigvis på vor side. Nogle vil sige uheldigvis! — Jacob Nielsen var dirigent.

De store årgange har passeret den gennemsnitlige alder for højskoleelever. Dette betyder en ny udfordring for skolerne, og det er ikke nødvendigvis uheldigt; men nye kursustermener, ny højskolelov m. v. drøftes for tiden meget i højskolekredse. Elevforeningerne og deres mange medlemmer — herunder vore 3900 — bør følge denne udvikling med stor opmærksomhed.

Sv. Erik Bjerre.

Barselvisit

Paris er vel en messe værd

Som tidligere nævnt her i årsskriftet, har vi på skolen prøvet en ny form for »14 dage på højskole«, der særlig henvender sig til voksne unge.

Vort mål var at samle unge, der interesserede sig for vor tids problemer, til et otte dages kursus her på skolen og senere tage dem med på en studietur uden for Danmarks grænser for derigennem at give et lille billede af det Europa, som vi kulturelt altid har tilhørt, og som vi nu søger stærkere og stærkere tilknytning til.

Valget af rejsemål var derfor ikke svært for os, når vi ville arrangere en rejse med plan i: det måtte blive til *Paris*.

Om aftenen efter afslutningsfesten på den første uge startede vi i bus fra Hillerød. Natmad fik vi ombord på færgen over Østersøen, og da vi kom i land på Femern, lagde vi os til at sove i bussen, mens vi kørte gennem Tyskland. Vi gjorde kun ophold ved vore spisesteder og var derfor allerede midt på eftermiddagen i Belgiens hovedstad, Bruxelles. Her så vi bl. a. NATO's nye

hovedkvarter, inden det gik videre mod den franske grænse. Hen på aftenen nåede vi Paris. Vi kørte straks til vort lille hyggelige hotel i nærheden af Gare du Nord.

Den første dag i Paris startede med en stor rundtur i byen. Vi så Republikens Plads og Bastillepladsen med 14. juli-søjlen, Notre Dame, Louvre og Concordepladsen. På Champs-Élysées gjorde vi holdt ved Den danske Kirke. Pastor Poul Bredsdorff bød os velkommen og fortalte om kirkens historie og sit arbejde som præst blandt de gamle danske håndværkere og de mange unge piger og studenter, der i dag opholder sig i verdensbyen. Den danske Kirke ligger i en baggård til Det danske Hus på byens fineste gade. Udefra ligner den en ganske almindelig bygning, men inde findes et smukt kirkerum, opholdsstuer og fritidslokaler for de mange unge, der har fået et fast tilholdssted her.

Fra den danske kirke gik vi over til Triumfbuen, hvor vi dvælede nogle minutter ved den ukendte soldats grav, inden vi besteg det imponerende byværk. Her oppe fra havde vi en storslået udsigt over Paris. Efter et besøg i de små restauranter på Pigalle fortsatte rundturen til Montmartre, hvor man stadig på det lille torv bag Sacré Coeur finder staffelier og folk med palet og pensler. Det var måske lidt vanskeligt for os at sige, hvormange af dem der var rigtige kunstnere!

På det store loppemarked ved Porte Clignancourt så vi på handelen med kostbare antikviteter og det værste ragelse uden dog at blive fristede.

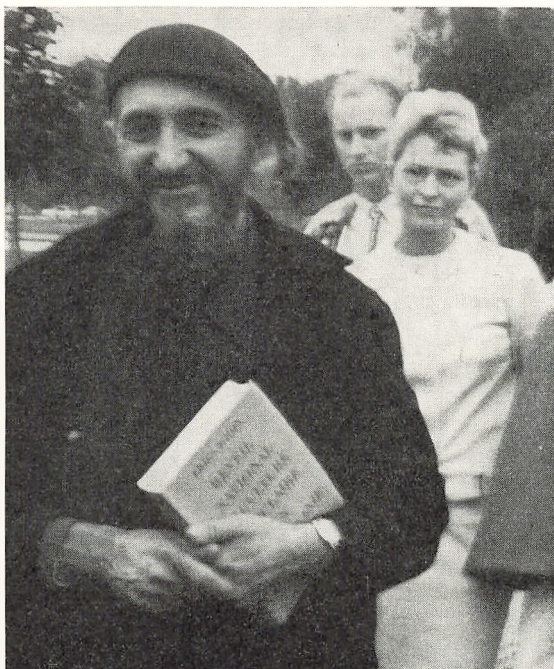
Anden dag var forbeholdt den katolske kirke. Dominikanerpræsten Niels Krogh Rasmussen fra Helsingør, som studerer i Paris, havde arrangeret en meget interessant dag for os.

I forstaden Antony syd for selve Paris havde han tilrettelagt et besøg i en ultramoderne kirke. Den lå imellem store nye boligkarreer ved et af byens største butikcentre. Det eneste bygningsmateriale, der var anvendt ved opførelsen af denne kirke, var beton, selv prædikestol og alter var støbt i cement. Furerne fra træværket, hvorover kirken var støbt, havde givet vægge og loft et mærkeligt levende spil i den ellers så grå og ensformige cementmasse. Det var næsten et billede på vor tids konformitet. I et af kirkens undervisningslokaler fortalte Niels Krogh Rasmussen om den katolske kirke og konsiliets betydning for katolicismen.

Fra Antony kørte vi til dominikanerklostret Le Saulchoir, hvor vi overværede en messe i klosterkirken. Jeg tror nok, at vi alle vil huske det øjeblik, da Niels Krogh Rasmussen, iført sin dominikanerdragt, midt under den franske gudstjeneste læste dagens evangelium på dansk. Efter messen blev vi inviteret på en fin middag på klosteret, hvor munkene vartede os op. Besøget på Le Saulchoir sluttede med en livlig spørgetime, hvor Niels Krogh Rasmussen sammen med en norsk nonne og redaktør Børge Rudbeck besvarede spørgsmål fra deltagerne vedrørende den katolske kirke og livet i et kloster.

På vejen tilbage standsede vi i Orly lufthavn, der er en af Europas mest moderne og ofte brugt i fransk filmkunst som et slags symbol på det moderne menneskes »omgivelser«. Her tog vi afsked med Niels Krogh Rasmussen efter en udbytterig dag, der i hele hans oplæg var en fortræffelig fortsættelse af kursens emne: Tresserne i centrum.

Den tredje dag i Paris stod i kunstens tegn. Vi startede naturligvis i Louvre, det gamle kongeslot, der i dag rummer et af verdens berømteste museer. Sam-

lignerne er imidlertid så omfattende og tiden var knap, så vi måtte derfor koncentrere os om ganske bestemte ting. Fra den græske afdeling vil vi særlig huske Venus fra Milo og den vældige Nikestatue fra Samokrathe. Vi søgte nogle enkelte ting ud i den ægyptiske, assyriske og sumeriske samling, men samlede os ellers om malerierne. Vi så selvfølgelig Leonardo da Vincis »Mona Lisa«. For de fleste betød hun måske mindre end andre pragtfulde kunstværker af Rafael, Tizian, Giotto, El Greco, van Eyk, Rubens, Rembrandt og mange, mange flere.

Museet på Louvre er så righoldigt, at det let virker meget trættende, hvis man ikke har dage til sin rådighed. Det var derfor en stor oplevelse, at der netop på dette tidspunkt var en separatudstilling i Louvre af en af vor tids store kunstnere, den russiskfødte jøde Marc Chagall.

Samme dag besøgte vi også det lille museum for impressionisterne i hjørnet af Tuilerihaven. Her blev kunsten pludselig til virkelighed for mange, for på væggene hang jo de billeder, som Emil Petersen og Johan Tange havde omtalt under den første uge af kurset.

Fjerde dag gik turen gennem Boulogneskoven til Solkongens slot i Versailles. Slottet virkede så overvældende og mægtigt, at det som helhed er vanskeligt at anvende begrebet skønhed. Vi var så heldige at få en dygtig vejleder til at vise os rundt og fortælle om slottets historie. Det var helt mærkeligt at gå rundt i de sale, hvor store verdenshistoriske begivenheder har fundet sted.

Senere på dagen besøgte vi Invalidedomen med Napoleons grav og Eiffeltårnet, inden vi sluttede af ved »Museet for moderne Kunst«. Her fandt vel de fleste

den interessanteste kunstsamling, vi havde set i Paris — et bredt udsnit af vor tids store mestre. Museet blev indviet i 1947, og det er en betingelse, for at et maleri kan få lov til at hænge dér, at dets ophavsmand er født for mindre end hundrede år siden.

Den femte dag havde vi bare én aftale, men også den vi ventede os meget af. Et møde med nobelpristageren Abbé Pierre. Gennem den danske Abbé Pierre komité var det lykkedes os at få et personligt møde i stand med en af Frankrigs største personligheder. Poul Bredsdorff fra Den danske Kirke havde lovet at være tolk for os. Vi kørte ud til Abbé Pierres beskedne lejlighed i et højhus ude ved Vincenneskoven. Her fik vi desværre at vide, at Abbé Pierre endnu ikke var kommet hjem fra sommerens store klunserlejre i Nord-Italien, men at man ventede ham med fly i løbet af en time. Vi blev selvfølgelig skuffede og var på vej ned til bussen igen, da pludselig en parisisk taxa kørte op foran os, og en lille mand iført sort kappe, svære støvler og en sort baskerhue steg ud og undskyldte, at vi havde måtte vente på ham. Fem minutter senere sad vi alle i en lille kirke og lyttede til denne særprægede mands beretning om, hvordan det hele startede for 19 år siden — og hvad det er i dag: en hjælpeorganisation, der arbejder i fire verdensdele. Her sad han pludselig iblandt os, midt i en forjaget verden og talte til os om sit kærlighedsbudskab, stille og beskeden, så vel knap alle kunne høre ham, men vi forstod det. Her var et menneske, der sagde os noget!

Senere tog Abbé Pierre med os rundt og viste os nogle af de små og store huse, han havde bygget for storbyens hjemløse. En lille gruppe var med en af Abbé Pierres medarbejdere ude for at se, hvordan klunserne arbejdede med at sortere tøj, gammelt jern og papir, så det atter kunne sælges og give penge til nye hjælpeaktioner.

Den sidste formiddag blev af de fleste benyttet til at gå rundt i byen på egen hånd. Nogle søgte tilbage til museerne, andre gik i forretninger og stormagasiner eller tog en tur i metroen.

En del af eftermiddagene og alle aftenerne var til deltagernes frie disposition, og der var ikke lagt noget fast program. Så godt som alle nåede dog at komme både til varieté og på opera. En nat var vi i Hallerne, hvor engroshandelen med storbyens levnedsmidler foregår i døgnets første timer. Nogle benyttede sig af lejligheden til at besøge de store parisiske biografer for at se de nyeste franske film, mens andre valgte at slå sig ned på en fortovsrestaurant for herfra at nyde byens atmosfære.

Efter seks begivenhedsrige dage startede vi hjemturen lørdag middag. Vi kørte gennem Champagne-distriktet, passerede ved Verdun de store slagmarker fra 1. verdenskrig og kom ind i Tyskland ved Saarbrücken. I nattens løb kørte vi gennem Tyskland og nåede Femern ved middagstid. Ombord på færgen til Rødby gjorde vi de sidste indkøb, og så gik det hurtigt nordpå til Hillerød, hvor Grete Søndergaard sammen med Haugstrups og alle hjemneværende lærere modtog os med nogle veldækkede borde i skolens spisesal.

En lang og meget anstrengende, men udbytterig tur var afsluttet. En ny form for 14 dage på højskole var »prøvekørt«, og kursisterne kunne drage hjem med mange indtryk, ikke mindst fra de otte dage på skolen, men også fra den sidste uge i Paris.

Paris er vel en messe værd

Denne sidste del af sommerkurset havde vi selvfølgelig slet ikke kunnet gennemføre, hvis vi ikke havde fået hjælp fra anden side.

Vi vil derfor her rette en tak til *Den franske Turistinformation* og *Institut Française* i København for undervisningsmateriale, kontakter i Paris og hel eller delvis fri entré til museer og institutioner i Frankrig.

Selve rejsen (hotelophold og forplejning) var arrangeret til særdeles stor tilfredshed af *Therkel Rejser* i Herning. En særlig tak til vore to dygtige chauffører Svend Jensen og Svend Erik Iversen. Deres enestående kørsel — ikke mindst i Paris — bidrog væsentligt til den præcision, hvormed turen blev gennemført.

Og til sidst endnu en tak til de personer, som ved deres medvirken gjorde Paris-ugen til noget særligt. Det gælder pastor *Poul Bredsdorff*, Den danske Kirke i Paris, der både var vært og tolk for os, dominikanerpræst *Niels Krogh Rasmussen*, som havde tilrettelagt dagen om den katolske kirke, og formanden for den danske *Abbé Pierre* Komité, fru *Grethe Lauritzen*, som havde formidlet besøget hos *Abbé Pierre* — den person som skal have den varmeste tak, fordi han ville afse tid til at fortælle os om sit arbejde for mennesker i vort moderne samfund.

Dette første 14-dages kursus med en uge i udlandet var et eksperiment, som faldt heldigt ud. Vi er da også i fuld gang med planerne for den kommende sommers 14 dage på højskole. Vi håber, at denne form for kursus kan blive et årligt tilbagevendende arrangement, som vil tiltale tidligere højskoleelever såvel som de unge, der ellers er afskåret fra at komme på højskole i en længere periode.

Lars Thorkild Bjørn.

Elevlisten

Sommerskolen 1967

- Allanson, *John* Malcolm,
42 Thorne Rd., Edenthorpe,
Doncaster, England.
- Andersen, *Peter* Esbjørn Eggedorf,
Tvedvangen 289, Herlev, Kbhs. a.
- Autzen, Hans Jørn, Avnbøløsten
pr. Avnbøl, Søbg. a.
- Bisgård, Jens, V. Thoustrup,
Mejrup pr. Holstebro, Rgk. a.
- Christensen, Anne-Lise Stougaard,
Stubdrup, Højen pr. Vejle, Ve. a.
- Christensen, Elisabeth Bøgelund,
Fiskedamsgade 21, mezz. tv.,
København Ø, Kbh.
- Christensen, Maja, Engsminde,
Uggerslev, Od. a.
- Cross, John Morton, 83, Hope Road,
Sale, Cheshire, England.
- Daugaard, Kirsten, Elmegade 22,
København N, Kbh.
- Egede, Sofie Kristine, Radiohuset,
Godthåb, Grønland.
- Eigelsen, N. Elias M. T., Avigait
pr. Frederikhåb, Grønland.
- Eliniusardóttir, Adalheidur,
Hjardarhagi 64, Reykjavík, Ísland.
- Fries, *Eva* Malin Margaretha,
Uddeholmsvägen 18, Hagfors,
Sverige.
- Gabrielsen, David A. L. A., Ogaliko
pr. Julianehåb, Grønland.
- Greve, *Poul* Henrik, Brøndkærvej 12,
st. tv., Valby, Kbh.
- Hammond, Peter J. G. T., Agto
pr. Egedesminde, Grønland.
- Hansen, Amalia Malena, Svínøy,
Föroyar, Færøerne.
- Hansen, *Conny* Irene, Revalsgade 1 A,
V, København V, Kbh.
- Hansen, Jørn, Fæsted pr. Sønder
Hygum, Had. a.
- Ingham, *Raymond* Harold, 34 Back
Procter Street, Bradford 4,
England.
- Jensen, *Grethe* Inga, Tallgatan 9,
Hälsingborg, Sverige.
- Jensen, Inge Marie, Vestergade 62,
Slagelse. So. a.
- Jensen, Jens Martin Elsborg, »Støvbo-
gård«, Nødager, Kolind. Ra. a.
- Jensen, Ulla Holm, Nyborgvej 99 st.,
Odense. Od. a.
- Jepsen, Britta *Marianne*, Hasselvej 47,
Skovlunde. Kbh.s a.
- Johnsen, Johnny, Muslingevej 15,
Hvidovre, Kbhs a.
- Jokumsen, Karl A. K., Sydprøven
pr. Julianehåb, Grønland.
- Jones, *Christopher* Meikle,
93, Elm Hall Drive, Liverpool 18,
England.
- Justesen, Jens Jørn, Ilbjerggård
pr. Roslev. Vib. a.
- Jönsson, Anne Marie Lemvigh,
Hattensensallé 4, Københ. F. Kbh.
- Jørgensen, Dorte, Reersøgade 14, II,
København Ø. Kbh.
- Ladegård, Niels, Bredevej 34,
Seest pr. Kolding. Ri. a.
- Larsen, Gunver, Vasahøj, Svaneke,
Bornholm. Bo. a.
- Larsen, Jesper Ole,
Strandboulevarden 149, XIV tv.,
København Ø. Kbh.

Sommerskolen 1967

- Larsen, Karin Solberg, Weimars-
gade 3, IV, København S. Kbh.
- Lassen, *Bent* Claudi,
»Båring Lykkegård«, Asperup.
Od. a.
- Lindquist, *Marianne* Jette,
Gl. Kongevej 169, II tv.,
København V. Kbh.
- Make, B. A. J. A. Jakob, Kulusuk
pr. Angmagssalik, Grønland.
- Mandøe, Bodil, Ry højskole,
Ry st. Skbg. a.
- Mikiki, N. K. Massanti, Sermiligak
pr. Angmagssalik, Grønland.
- Mikkelsen, *Tønnes* Karl Johannes,
Majavej 669, Julianehåb, Grønland.
- Mogensen, Hanne, Vorregårds allé 97,
Århus N. Årh. a.
- Mortensen, Inga Lise, Brønden
pr. Skæve. Hj. a.
- Nielsen, *Anette* Marie Lade,
Hviddinggård pr. Hammershøj.
Vib. a.
- Nielsen, Else Staugaard,
Storegade 49, Allingåbro. Ra. a.
- Nielsen, Jannick Rantzau,
Odinsvej 12, Helsingør. Frb. a.
- Nielsen-Gillen, *Ricardo* Erik,
Paseo Caspari No. 102,
Ciudad Bolivar, Venezuela (dansk
adr.: Eriksvej 15, Århus C).
- Nordborg, *Inger* Elisabeth,
Højager pr. Hjerm. Rgk. a.
- Nyhus, *Kirsten* Margrethe,
»Vestergård«, Kragelund pr. Silke-
borg. Vib. a.
- Olsen, Karl Elias K. L., postbox 614,
Godthåb, Grønland.
- Olsen, *Klaus* Albrecht Sivert Ole,
Samuelsvej 469, Holsteinsborg,
Grønland.
- Pedersen, Hans-Erik Mølleskov,
Rungsted Have 13 D,
Rungsted Kyst. Frb. a.
- Pedersen, Kirsten, Holsteinborgvej 9,
Vanløse. Kbh.
- Petersen, Johannes S. J.,
Skolen, Jakobshavn, Grønland.
- Ploug-Sørensen, *Karen* Marie,
»Løvdal«, Håstrup, Fyn. Svbg. a.
- Povlsen, Annette Scherning,
Hælderne 16, Nærum. Kbh.s a.
- Prosberg, Nanna, Hybenallé 104 st.,
Kastrup. Kbh.s a.
- Rasmussen, Jørgen, Fjellerup st.,
Fyn. Svbg. a.
- Rønne, Sine, Sønder Borup
pr. Randers. Ra. a.
- Schmidt, Niels Lorentzen,
»Fredensberg«, Sig. Ri. a.
- Semionsen, Christian S. K.,
Sletten pr. Julianehåb, Grønland.
- Simonsen, Bo, Hybenallé 50,
Kastrup. Kbh.s a.
- Stephensen, Malakias G. J.,
Skolen, Julianehåb, Grønland.
- Stræde, Knud, Fårborg pr. Lem.
Rgk. a.
- Søberg, *Jørgen* John, Mosegården,
Trunderup, Hårby, Fyn. Svbg. a.
- Sørensen, *Jeanette* Magdalene,
Sionsgade 12, III th.,
København Ø. Kbh.
- Taunajik, Valde, Kungmiut
pr. Angmagssalik, Grønland.
- Ulfarsdóttir, Stefania Jónsson,
Hverfisgata 39, Reykjavík, Ísland.
- Wehrmann, Gabriela, San Domingo,
dansk adr.: Lindbjerg 8,
Åbenrå. Åb. a.
- Windfeldt, Anne *Birgit* Palludan,
Tårnvej 535, Rødovre. Kbh.s a.
- Aaboe, Helle, Uglevej 2,
Hørsholm. Frb. a.

Vinterskolen 1967—68

- Andersen, Bent Bak, Næstvedvej 35, Ringsted. So. a.
 Andersen, Finn, Krejbjergvej 72, Herlev. Kbhvn.s a.
 Andersen, Leo Gade, »Nørregård«, Modvig, Grindsted. Ri. a.
 Andersen, *Tage* Albert, »Absalonsgård«, Bjerre, Store Fuglede. Ho. a.
 Andersen, Werner Glud, Viderupkjær, Sebbersund. Ål. a.
 Busch, Jørgen Ivar, Munkebo, Od. a.
 Bæk, Aage, Bode pr. Ørsted. Ra. a.
 Christensen, Carl-Erik Leo, Gydevej 11, Farum. Frb. a.
 Christensen, Chresten *Peter Schott*, Humble, Langeland. Svb. a.
 Christiansen, Frank Erik, »Bakken«, Tisvilde, Tisvildeleje. Frb. a.
 Dues, *Erling* Otto, Solvang, California, USA.
 Frandsen, Axel, Skærlund, Fjelstervang, Kibæk. Rgk. a.
 Fredslund, Kåre, »Enggården«, Sønder Hygum, Had. a.
 Harborg, Allan, Baldersbrøndegade 28, Hedehusene. Kbhvn.s a.
 Henningsen, Kurt Hagemann, Bursø pr. Maribo. Ma. a.
 Hollenstedt, *Bruno* Jan, Parken 17, .2 tv., Fredensborg. Frb. a.
 Jensen, Jens, »Juhlsgård« pr. Bjert. Ve. a.
 Jensen, Jens *Asger* Korsager, »Korsager«, Hellested, Hårlev. Præ. a.
 Jespersen, Jens Skovgård, Ved Grænsen 43, København F. Frbg.
 Jørgensen, Jørgen, Lavensby, Nordborg, Als. Søbg. a.
 Jørgensen, Kai Høstrup, Enighedsvej 26, Charlottenlund. Kbhvn.s a.
 Jørgensen, Leif Plesner, Hulby, Korsør. So. a.
 Korr, Johannes, Rogenstrup, Løgstrup. Vib. a.
 Larsen, Dan Lindekær, »Lindekær«, Børstal, Tureby. Præ. a.
 Larsen, Hans Peter, »Pæredal«, Dømmestrup, Nr. Lyndelse. Od. a.
 Larsen, Jørgen Bent, »Rønnelund«, Gudum, Slagelse. So. a.
 Møller, Jens, »Nørgård«, Arnitlund, Over Jerstal. Had. a.
 Møller-Madsen, Peter, Vinkelvej 29, Lemvig. Rgk. a.
 Nattestad, Reginald Niels Mohr, Hvalba (Kvalbø), Suduroy, Føroyar (Færøerne).
 Nicholaisen, Poul, »Højsagergård«, Vejlbj, Risskov. År. a.
 Nielsen, Anders, Harre pr. Roslev, Salling. Vib. a.
 Nielsen, Arne Kobæk, »Nygård«, Tødsø, Nykøbing Mors. Thi. a.
 Nielsen, Jens Peter Hjembæk, Engbovej 4, Rødovre. Kbhvn.s a.
 Nielsen, Jørgen Frisbjerg, »Frisbjerggård«, Gudum, Slagelse. Sorø a.
 Nielsen, Troels, »Solhøj«, Ramme. Rgk. a.
 Olesen, Poul Erik, Fjellerup, Tranehuse. Ra. a.
 Olsen, Kjeld Damsgaard, Højtoften 3, Skibby. Frb. a.
 Pedersen, Arne Mandrup, Vester Åby bageri, Vester Åby. Svb. a.
 Paasch, Erik, Dybmose, Gørding. Ri. a.
 Rasmussen, Carl Jørgen Hjarsbæk, »Bakkegård«, Hårby, Skanderborg. Skbg. a.
 Rasmussen, Hans, »Højbrinkgård«, Egebjerg, Nykøbing Sj. Ho. a.
 Rasmussen, Ole, »Græsberggård«, Ulstrup, Kalundborg. Ho. a.
 Rossau, Carsten, Dansvej 9, Hvidovre. Kbhvn.s a.
 Schmidt, Flemming Larsen, Bucklandsgård, Ågård. Ve. a.
 Schmidt, *Knud* Theodor, »Smedevang«, Lindeballe, Farre. Ve. a.
 Schøler, Poul Poulsen, Jernved pr. Gredstedbro. Ri. a.

- Skjødt, Henning, »Dianagård«, Stigs-
Bjergby, Mørkøv. Ho. a.
Sporastøyl, Jens Olav, Mofossen p. å.,
Skien, Norge.
Sørensen, Hans Jørgen, Klovtoft,
Hellevad. Åb. a.
Sørensen, Svend-Aage Nymann, Store
Rørbæk, Hobro. Ål. a.
Svejgaard, Lars Christian Dalgaard,
Otting, Balling, Vib. a.
Zachariassen, Christen, Løkkegård,
Nybøl, Åb. a.
Ørnstrup, *Christian* Lauritz, Ved
Grænsen 33, København F. Frbg.
Aagaard, *Ole* Holger Fogh, Heste-
haven 1, Rungsted Kyst. Frb. a.
— — —
Andersen, Vivi, Storegade 52, Rønne,
Bornholm. Bo. a.
Asmundsdóttir, Aslaug, Móabaráði 31,
Hafnarfirði, Island.
Back, Margit, »Kamkærsholm«,
Haubro. Ål. a.
Bech, Marianne, Sandgade 7, 1. th.,
Rønne, Bornholm. Bo. a.
Broman, Karin *Ingrid* Elisabet, Åsbo-
gatan 36 g, Ängelholm, Sverige.
Burrack, Merete, Lyngvej 16, Kongens
Lyngby. Kbhvn.s a.
Baagøe, Hanne-Lisbeth Loransen,
Birkevej 21, Christiansfeld. Had. a.
Carlsen, Kirsten, Andersvænge,
Slagelse. So. a.
Christensen, *Astrid* Cathrine, Perbøl,
Kliplev. Åb. a.
Christensen, Birthe Lund, Virumvej
120, Virum. Kbhvn.s a.
Christensen, Inger Trier, Dronnin-
gensgade 57, 4., København K.
Kbhvn.
Dall, Karen, Dalbo, Hejls. Ve. a.

Elevlisten

- Frederiksen, Bente Juul, Kongedybet 9, mezz., København S. Kbhvn.
- Fuller, Elizabeth, 1306 Massachusetts Avenue, apartment 508, Cambridge, Mass., USA.
- Gammelby, Lone, Pomonavej 8, København NV. Kbhvn.
- Gjerløv-Christensen, *Dorrit* Lilian, Valby Langgade 253 st. h., Valby.
- Gråsbøll, *Hanne* Cecilie, »Høregård«, Skodborg J. Had. a.
- Hansen, Anne Marie, Gulf Service, Kollemorten. Ve. a.
- Hansen, Doris Nørbjerg, Kjelsbro, Gramrode. Ve. a.
- Hansen, *Inger* Margrethe Bech, Skansevej 6, Nørre Sundby. Al. a.
- Hastrup, Elsebeth, »Østergård«, Hjortshøj. År. a.
- Heissel, Gudrun Marie, Snogbæk, Vester Sottrup. Søbg. a.
- Hermannsdóttir, Guðbjörg Jóna, Digranesvegur 46 A, Kópavogur, Island.
- Hessel, Minna, »Hedelund«, Julianehede, Bording. Vib. a.
- Hjöllund, Kirsten Kokhauge, Vinkelvej 1, Rødning. Had. a.
- Hydeskov, Birgitte, Solbakkevej 3, Vordingborg. Præ. a.
- Händler, Monika, Flemingstrasse 2, Hamburg (39), Tyskland (dansk adresse: Radsted, Sækkøbing).
- Iversen, Birte Vibeke, Vindingvej 60, Vinding, Vejle. Ve. a.
- Jakobsen, Lis Handerup, Strandvej 54, Frederiksværk. Frb. a.
- Jensen, *Birthe* Elisabeth, »Nøraget«, Vejby pr. Vrå. Hj. a.
- Jensen, Lene Fredebo, »Fredebo«, Sønderup, Slagelse. Sorø a.
- Jensen, Lis Annie, Arnesvej 15 st., Brønshøj, Kbhvn. Kbhvn.
- Jensen, Ruth *Lisbeth*, Viborggade 82 A, 4., København Ø. Kbhvn.
- Jeppesen, Connie, »Vejrhøjgård«, Slagelselandevej, Kalundborg. Ho. a.
- Johansen, Margit, »Mosegård«, Bølling, Egtved. Ve. a.
- Johnsson, *Ylva* Marianne, Klippebygget 5121, Örkelljunga, Sverige.
- Jónsdóttir, Kristín, Grænumyri 2, Akureyri, Island.
- Jørgensen, Irene, Esbern Snaresgade 14 st. tv., København V. Kbhvn.
- Kock, *Tove* Anita, Spang 27, Sønderborg. Søbg. a.
- Kristensen, Kirsten Marie, »Ny Esgård«, Filskov. Ve. a.
- Kristiansen, Kirstine Stougaard, Frederiksberggade 25, Give. Ve. a.
- Kristjánsdóttir, Sigríður Inga, Ferjubakki, Borgarhreppur, Myrusysla, Island.
- Leerskov, *Anna* Caroline Fogh, Terp, Øster Lindet. Had. a.
- Linding, Maren *Marie* Højvang, Gunderup, Horne, Varde. Ri. a.
- Lundsby, Johanne, Fredsø, Nykøbing Mors. Thi. a.
- Lundsgaard, Karin Villemoes, »Linddegård«, Ll. Egebjerg, Vig. Ho. a.
- Mathiasen, Ragnhild, Sindbjergvej 1, Sejs, Silkeborg. Skdbg. a.
- Mathisen, Lene, Prinsessegade 19, 1. tv., København K. Kbhvn.
- Nielsen, Anne Søndergaard, Søvej 16, Fårevejle. Ho. a.
- Nielsen, *Ingrid* Margot, Augustagade 13, mezz., København S. Kbhvn.
- Nielsen, Ulla Merete, Ringridervej 80, Sønderborg. Søbg. a.
- Nissen, Anne-Marie, »Mosegården«, Rauf, Skørping. Al. a.
- Olesen, Anna Marie, »Skovly«, Taps. Ve. a.
- Olesen, Gurli, Høm pr. Ribe. Ri. a.
- Olsen, *Yvonne* Evelyn, Montebellovej 18, Holmstrand, Norge.
- Pallesen, Ane Mathea (*Mette*), Lyne pr. Tarm. Rgk. a.
- Paulsen, Birgit Lundgren, Skipperallé 3, Fredensborg. Frb. a.
- Pedersen, Elisabeth Hauge, »Nederbygård«, Tørring. Skbg. a.

Vinterskolen 1967-68

- Petersen, Signe, Grarup pr. Brande. Ve. a.
- Pétursdóttir, Kristín Bergljót, Hel- lum, Bæjarsveit, Borgarfirði, Island.
- Povlsen, Annette Scherning, Hælder- ne 16, Nærum. Kbhvn.s a.
- Rasmussen, Bodil, Grænge, Toreby, Lolland. Ma. a.
- Raunkjær, Else Mariane, »Tingbæk- gård«, Lyhne, Tarm. Rgk. a.
- Risum, Else, »Stabildahl«, Naur pr. Holstebro. Kgk. a.
- Sandberg, Eva Christine, Rykene p. å., Arendal, Aust-Agder, Norge.
- Schultz, Kathrine Marie, Knud pr. Fjelstrup. Had. a.
- Simonsen, Pia Mac Key, Åbjerg 4, Kruså. Åb. a.
- Skaalum, Fjóla Guðrid, Hvalba, Suðerroy, Föroyar (Færøerne).
- Slott, Karen *Birgith*, Hovedgaden 55, Svinninge. Ho. a.
- Sønderholm, Bente, »Granhøjgård«, Flø pr. Brande. Ve. a.
- Sørensen, Birgit Budde, »Dalgård«, Thorlund, Ejstrupholm. Skbg. a.
- Sørensen, Grethe Schaldemose, Ebbe- rup. As. a.
- Thomasson, Ewa Rigmor Anita, Otto Stenbocksväg 33, Örkelljunga, Sverige.
- Thomsen, Birgith, Lyne foderstoffor- retning, Tarm. Rgk. a.
- Thomsen, *Maureen* Petrea Juul, Tvöroyri (Tverå), Föroyar.
- Tranberg, Bodil Windfeld, Bindeledet 9 B, Bagsværd. Kbhvn.s a.
- Vanglund, *Hanne* Connie, Ringer- toften 32, København NV. Kbhvn.
- Vestergaard, Lone Kragholm, »Ny Råstrup«, Hundborg, Sjælland. Thi. a.
- Visby, Signe, »Bakkegården«, Thor- sted pr. Thisted. Thi. a.
- Voldbæk, Hanne, 16643 S. W. Roose- velt Ave, Lake Oswego, Oregon, USA.
- Wulff-Petersen, Anne, Paludan Mül- lersvej 2, 2. tv., København V. Frbg.
- Petersen, Inger Marie, Samsøgade 40, Ålborg. Ål. a.

Billederne

Elevskriftets omslag er formet af bogkonsulent *Viggo Naae*; tegningen er af *Niels Skovgaard*. *Emil Petersens* stregtegninger findes s. 21 (Bohusfæstning ved Kungälv), s. 25 (kirke i Assisi, Italien), s. 27 (sydtyrolsk landskab), s. 37 (Æbelholt klosterruin), s. 53 (Gribsø) og s. 71. De fleste fotos er af *Ernst Løcke*, Tønder. Pennetegningen s. 6 og vignetterne s. 34 og 69 er af *Paul Klee*. Klicheen til billedet af *Lars Englund* s. 17 er udlånt af »*Studiekarratens*«, Lund. Forfatteren *Vagn Steens* »digt« *Knalv Knolv* har vi med hans tilladelse lånt hos Gyldendals forlag (s. 33). Tegningen s. 11 af Grundtvig på Borchs Kollegium er af *J. Th. Lundbye*. Billedet af klovnemasken med tøndebåndet s. 43 er stjålet i »*Louisiana-Revvy*« 1966, IV. Illustrationerne s. 47, 49 og 51 er gengivelser af kunstværker af *Asger Jorn*. Skuespilbillederne er fra revyen »Tyvernes ansigt« (s. 55), »Apollon fra Bellac« (s. 59) og »Barselstuen« (s. 73). Abbé Pierre-billedet s. 75 er fot. af L. T. Bjørn.